RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1898. Andra Kammaren. N:o 11.

Lördagen den 26 februari.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Till en början afgåfvos ytterligare motioner af: herr *M. Dahn*, n:o 217, om tillägg till 107 § regeringsformen, och herr *A. V. Ljungman*, n:o 218, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående jernvägsanläggningar för statens räkning.

Båda dessa motioner bordlades.

§ 2.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna skrift:

Talmannen i Andra Kammaren!

Undertecknad är till följd af hufvudvärk ur stånd att i dag bevista kammarens sammanträde.

Stockholm d. 26 februari 1898.

P. Waldenström.

§ 3.

Till kammarens afgörande förelåg till en början bevillningsutskottets betänkande n:o 4, i anledning af väckta motioner om ändring i vilkoren för försäljning af bränvin.

Punkten 1.

Ang. ändring i 26 § 3 mom. af gällande bränvinsförsäljningsförordning.

I en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 29, hade herr *J. E. Behmer* föreslagit, att 26 § 3 mom. i kongl. förordningen den 24

Ang. ändring i 26 § 3 mom. af gällande bränvinsförsäljningsförordning. (Forts.)

maj 1895 angående vilkoren för försäljning af bränvin m. m. måtte erhålla följande förändrade lydelse:

»Under sön- och helgdagar är utskänkning af bränvin icke tillåten.»

Utskottet hemstälde emellertid i förevarande punkt, att motionen icke måtte af Riksdagen bifallas.

Emot denna utskottets hemställan hade reservation anmälts af herrar *Lundström* och *Göransson*, hvilka hemstälde, att motionen måtte af Riksdagen bifallas.

Efter föredragning af punkten anförde:

Herr Behmer: Herr talman! När jag frambar min motion, hade jag nästan ingen förhoppning om att utskottet skulle tillstyrka bifall till densamma. Men jag tog för gifvet — något som äfven inträffat — att afstyrkandet skulle grunda sig på klena skäl. Ty det är sannerligen icke möjligt att gifva goda skäl, när man tillstyrker bibehållandet af ett lagbud, som är så otillfredsställande och så föga ändamålsenligt som det, hvilket jag i motionen klandrat. Utskottet redogör för frågans behandling vid 1885 års riksdag, och man får då veta, att dåvarande bevillningsutskottet föreslog förbud för bränvinsutskänkning å sön- och helgdagar, men att, sedan kamrarne stannat vid olika beslut, i det att Första Kammaren bifallit utskottets hemställan, men Andra Kammaren för sin del beslutat, att utskänkning skulle vara tillåten i stad jemväl under sön- och helgdagar, så hade utskottet för sammanjemkning af de stridiga besluten framlagt det förslag, som antogs af Riksdagen och som ännu är lag, att under sön- och helgdagar utskänkning skulle få ega rum endast vid måltider åt spisande gäster.

Det är mot detta stadgande, som jag rigtat min motion, och jag yrkar borttagande af stadgandet, derför att det svårligen kan efterlefvas, utan gifver anledning till de mest olika tolkningar och rent af inbjuder till lagöfverträdelse.

När jag nu motionerade om borttagande af stadgandet, så hade jag endast två stadganden att välja mellan, då jag skulle föreslå något annat i stället. Det ena var fri utskänkning sön- och helgdagar i likhet med Andra Kammarens beslut vid 1885 års riksdag, det andra var absolut förbud. Och då det ju naturligtvis icke kunde falla mig in att välja det första alternativet, så hade jag endast att tillgå det andra. Nu säger utskottet, utan att med ett enda ord bemöta mitt klander af detta stadgande, att ett förbud mot all bränvinsutskänkning under sön- och helgdagar aldrig skall kunna upprätthållas, så länge enligt § 26 mom. 4 i förordningen rättigheten till utskänkningstidens utsträckning är och, tillägger utskottet, måste vara Kongl. Maj:ts befallningshafvande förbehållen. Ja, det är rigtigt. Besluter Konungens befallningshafvande med den magt, han enligt mom. 4 eger, på framställning af kommunalstyrelse och efter myndigheternas tillstyrkande, att förbudet skall upphäfvas, och att utskänkning skall ega rum, då kan icke förbudet upprätthållas. Men vi må noga märka det, som

utskottet har förbisett, att i och med detsamma Konungens befallningshafvande lemnar ett sådant tillstånd, så är förbudet lagligen upphäfdt, då existerar icke något förbud, utan utskänkningen på sön- och helgdagar är fullt laglig. Vi veta, att efter nu gällande stadga har Konungens befallningshafvande flerstädes, med den rätt 4 mom. tillerkänner honom, suspenderat bestämmelsen om utskänkning endast vid måltider åt spisande gäster och tillåtit fri utskänkning på sön- och helgdagar. Blir hvad jag har föreslagit lag, qvarstår denna rätt för Konungens befallningshafvande beträffande de kommuner, som så önska; de, som icke vilja hafva dylik utskänkning, blifva befriade derifrån och framförallt från det fuskverk, som kallas utskänkning vid måltider åt spisande gäster.

Ang. ändring i 26 § 3 mom. af gällande bränvinsförsäljningsförordning. (Forts.)

Utskottet har två skäl för sitt afstyrkande, och de skälen äro sammanfattade i sista stycket. Det ena skälet är det, som jag förut nämnt, att ett förbud mot all bränvinsutskänkning under sön- och helgdagar aldrig skall kunna upprätthållas, då rättighet till utskänkningstidens utsträckning i vissa fall måste vara Konungens befallningshafvande medgifven. Om det skälet har jag redan yttrat mig och visat ohållbarheten deraf, så att det torde få anses förfallet.

Det andra skälet, som utskottet anför, är det, att de af mig påpekade missförhållandena, derest de förekomma i större omfattning, lätteligen borde kunna hållas inom rimliga gränser genom ordningsmagtens mellankomst. Ja, det är nu helt enkelt en fras och ingenting annat, och öfver den frasen skulle man kunna göra sig lustig, om man ville. Men jag hemställer endast, huru det skall vara möjligt för ordningsmagten att veta, när den skall inskrida, då ingen ännu kunnat och säkerligen ingen *kan* på fullt nöjaktigt sätt definiera, hvad som rätteligen förstås med utskänkning vid måltid åt spisande gäster? Det är ju under sådana förhållanden för ordningsmagten alldeles omöjligt att inskrida.

Jag har ingenting vidare att för närvarande tillägga, herr talman, utan skall endast yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till min motion. Jag skall dock icke besvära med någon votering för den händelse, att jag icke erhåller något nämnvärdt understöd.

Herr Byström: Då jag är af väsentligt samma åsigt som motionären samt intresserar mig mycket för nykterhetssträfvandena, så ber jag att få säga några få ord med anledning af detta ärende.

Först tycker jag mig se i början af utskottets utlåtande en liten svag ansats till erkännande af den princip, som motionären säger egentligen borde hafva varit den rådande med hänsyn till denna lagbestämmelse. Men utskottet anser, att mom. 4 i ifrågavarande paragraf lägger hinder i vägen för att kunna villfara den önskan, som motionären har framstält. Men hvarför då icke ändra äfven detta moment?

Vidare anför utskottet ett skäl, som icke den siste talaren har vidrört, och hvilket jag ber att få i all korthet erinra om. Utskottet synes hafva i detta fall särskildt stora anlag att skylla på andra, hvilket förråder hos detsamma åtminstone någon liten del af det adamitiska sinnet, som vill kasta skulden på andra. Så anföres här som ett

Ang. ändring i 26 § 3 mom. af gällande bränvinsförsäljningsförordning. (Forts.)

väsentligt skäl, att utländingarne, som vistas i eller besöka vårt land, skulle kräfva, att vi skola hafva denna paragraf sådan den är. Men jag tycker, att icke skola väl ändå utländingarne kommendera oss i detta stycke. Om vi nemligen kunna anse, att paragrafen för öfrigt icke är som den bör vara, så bör den ändras, oafsedt hvad utländingarne tycka derom. Det kanske också är något tvifvel underkastadt, huruvida utländingarne enstämmigt berömma oss för vare sig våra rusdryckslagar eller vårt sätt att förbruka rusdrycker. Bland annat kommer jag i håg en utländsk tidningsman, som skref rapporter härifrån under utställningen till två af Amerikas förnämsta tidningar för industriella saker och på samma gång han mycket berömde vår industri och vår utställning, tillika fann anledning, som jag tycker helt naturligt, att särskildt uttala sitt, om jag så får säga, beklagande men i allt fall ogillande af svenskarnes sätt att ofta sitta vid rusdrycksglaset.

Vidare erinrar utskottet om att det finnes en stor del af landets befolkning, som skulle vilja hafva rättighet och frihet att äfven på sön- och helgdagar fortsätta på offentliga ställen med sitt begagnande af spirituösa drycker. Jag vill icke förneka, att så kan vara fallet, ty vi se det ju allt för ofta; men hvad åtminstone jag betviflar, är, att vi böra underlätta lagstiftningen i den rigtningen, att de skola fortfara på det sättet. Jag tycker deremot, att det bör vara Riksdagens skyldighet att arbeta på att inskränka friheten att begagna sig af en dryck, som i alla fall bevisligen är farlig för vårt folk.

Utskottet talar vidare om outförbarheten af ifrågavarande söndagsförbud. Ja, om det tillåtes mig att säga det, så skulle jag vilja yttra följande: Jag tänker, att det icke egentligen är af ömhet för de mindre bemedlade, som man vill hafva denna frihet, ty de hafva vanligen hvarken råd eller tillfälle att sitta på de här åsyftade utskänkningsställena. Det kan således få anses, att det i allmänhet är de bättre lottade klasserna, som skulle behöfva denna tillåtelse. Men om dessa fortfara att använda rusdryckerna under veckans 6 dagar, månne de ändå icke skulle kunna hvila sig från detta sitt verk på den sjunde dagen?

Slutligen tänker jag, att jag kan anses hafva rättighet att få säga, att äfven det gudomliga budet: "*Tänk på att du helgar hvilodagen*" också bör mana till inskränkning af friheten i ifrågavarande fall, d. v. s. inskränkning af rättigheten att få sälja eller tillhandahålla personer spirituösa drycker på sön- och helgdag.

Jag vill icke nu upptaga tiden med att yttra något vidare, utan endast instämma i det yrkande, motionären gjort.

Herr J. H. G. Fredholm: Herr talman! Motionären beklagade sig öfver, att utskottet icke yttrat sig rörande motivet till hans motion, och det har utskottet icke heller gjort; det har icke ingått i någon närmare granskning af hans motiv, men hvad utskottet underlåtit, det skall jag nu be att få komplettera.

Motivet synes vara det, att stadgandet i 26 § 3 mom. af bränvinsförsäljningsförordningen, eller att bränvin får under sön- och helgdagar utskänkas endast vid måltider åt spisande gäster, skulle gifva anledning till olika tolkningar, samt att det är sväfvande i uttrycket

och icke så bestämdt, som motionären hade önskat det. Ja, detta är sant, men kommer sig helt enkelt deraf, att stadgandet icke är annat än ett principuttalande. Så var ock fallet med det förlag, som framlades vid 1885 års riksdag och som motionären nyss anförde, men icke heller med detta är han nöjd, utan vill gå ännu längre.

Ang. ändring i 26 § 3 mom. af gällande bränvinsförsäljningsförordning. (Forts.)

Vid 1885 års riksdag föreslogs af bevillningsutskottet, att 26 § 3 mom. skulle lyda: »Under sön- och helgdagar vare i *allmänhet* all utskänkning af bränvin förbjuden».

I sin motion har motionären nu föreslagit, att stadgandet skulle få en sådan lydelse, att utskänkning af bränvin på sön- och helgdagar icke *är* tillåten. Detta är ett positivt stadgande, och det vore förvånande, om man skulle i 3 mom. upptaga ett sådant positivt stadgande, när man sedan i 4 mom. förklarar, att detta positiva stadgande kan eluderas, när Kongl. Maj:ts befallningshafvande så för godt finner. 1885 års Riksdag antog emellertid icke utskottets förslag, såsom allt för genomgripande, utan i stället momentets nu gällande lydelse.

Jag nämnde nyss, att man på olika sätt tolkat nu gällande stadgande i mom. 3, hvilket, såsom sagdt blifvit, icke är något annat än ett principuttalande. Det är icke endast motionären, utan äfven andra här i riksdagen, som varit missnöjda med att stadgandet lemnar rum för olika tolkning och som derför velat hafva en annan lydelse på detta stadgande.

Man har fäst sig vid, att uttrycket »måltid» icke är tillräckligt bestämdt; en måltid kan ju bestå af endast en smörgås. Jag vet icke, om det väckts någon motion derom, men nog har det varit ifrågasatt, att man skulle bestämma ordet måltid på ett sådant sätt, att dermed icke kunde förstås annat än »lagad mat», och somliga hafva till och med ansett, att icke heller detta vore nog tydligt, utan äfven velat, att det skulle stå »varm lagad mat». Det finnes således efter hvars och ens tycke många olika begrepp om hvad med måltid rätteligen bör förstås. Likaså har man fäst sig vid orden »spisande gäster». Motionären säger, att man dervid icke tager hänsyn till, om spisning verkligen eger rum. Nej, det har man icke gjort, och detta derför, att man här har uppstält en allmän regel, som skall tolkas med förstånd. Man har icke ansett lämpligt att i lag föreskrifva såsom vilkor för att taga sig en sup, att man också skall bevisligen äta.

Hade man detta gjort, hade det ju sedan kunnat blifva tal om huruvida man ätit nog eller för litet. Det går tydligen icke an att närmare definiera sådant som måltid och spisning, utan man får nöja sig med bestämmelsen, sådan den nu är.

Anledningen till att man vid antagandet af nu gällande bränvinsförsäljningsförordning afvek från det år 1885 föreliggande förslaget och i stället intog stadgandet derom, att bränvin på sön- och helgdagar i allmänhet icke får utskänkas annat än vid måltid åt spisande gäster var, att man ville bibehålla rättigheten åt de personer, som intaga sin föda på allmänna utskänkningsställen, att på söndagar få behålla samma vanor som på hvardagarna, nemligen att få taga sig en sup till maten. Nu säger motionären, att det icke är nödvändigt, att de taga en sup till maten på söndagarne. Nej, gubevars, någon nödvändighet är det ju icke. Men om det icke är nödvändigt på sön-

Ang. ändring i 26 § 3 mom. af gällande bränvinsförsäljningsförordning. (Forts.)

och helgdagar, så vet jag ingen anledning, hvarför det kan få anses nödvändigt på hvardagarne, och då synes mig konseqvensen hafva bjudit motionären att taga steget fullt ut och föreslå, att förtärandet af bränvin äfven skulle vara förbjudet om hvardagarne.

För öfrigt framstälde motionären åtskilliga anmärkningar mot utskottsbetänkandet. Han tyckte bland annat, att det var underligt, att utskottet uttalat sig om att ordningsmagten skulle utöfva tillsyn öfver att lagen efterlefdes. Men det är ju icke något nytt; det står i förordningens 35 § uttryckligen stadgadt, att polismyndigheterna åligger att tillse, att i lagen meddelade föreskrifter noga iakttagas. Jag vet nu icke, om polismyndigheterna underlåtit att fullgöra denna sin skyldighet, men, eftersom motionären säger, att öfverträdelse af lagen egt rum, så förmodar jag, att så är förhållandet — motionären talar i sin motion om att somligstädes till en sup framsättes en mindre, påbredd smörgås, samt att det på något ställe gått ända derhän, att af papier maché imiterade rätter framsättas jemte spriten — men om det senare verkligen inträffat, så synes mig vederbörande polismyndighet hafva gjort sig skyldig till försummelse i tjensten, om den icke åtalat något sådant.

Nu säger motionären, att det icke skulle vara så farligt att antaga en sådan ändrad lydelse af paragrafens 3 mom., som han föreslagit, emedan man i 4 mom. har medgifvit Kongl. Maj:ts befallningshafvande rättighet att utsträcka eller inskränka tiden, under hvilken försäljningen får ske. Ja, det förstås, men om det står, att bränviu icke får i allmänhet utskänkas på sön- och helgdagar, eller ännu värre om försäljningen under dessa dagar är alldeles förbjuden, så hjelper stadgandet i 4 mom. ju endast dem, för hvilka Kongl. Maj:ts befallningshafvande medgifva undantag. På alla andra utskänkningsställen blir man tvungen att på sön- och helgdagar icke utskänka något åt gäster vid måltid. Detta blir följden af motionärens förslag, och jag kan icke förstå, hvarför man skall särskildt hårdt straffa de gäster, som äro i det olyckliga läge att de måste besöka sådana ställen, som icke kommit i åtnjutande af Kongl. Maj:ts befallningshafvandes särskilda ynnest.

Den andre talaren i ordningen uttalade sig något om de omdömen, som fälts af ett par tidningsmän från Amerika. Ja, det är nog flera än de, som uttalat sig på samma sätt, men icke kan väl den omständigheten utöfva något afgörande inflytande på bedömandet af denna fråga. Deremot kan jag icke neka till, att jag till en viss grad gifver honom rätt i den anmärkning, som han rigtade mot utskottet, då detta såsom motiv för afslag nämner, att man skulle taga hänsyn till det ständigt växande antalet inom landet sig uppehållande utländingar. I så måtto gifver jag honom rätt, att jag åtminstone icke skulle hafva satt in detta motiv i betänkandet, om jag varit ensam bestämmande för utskottets utlåtande, men ett sådant tillvägagående från utskottets sida torde väl de flesta af herrarne finna förlåtligt efter den diskussion, som försiggick i denna kammare på förmiddagen, då så ofantligt afseende fästes vid utländingarnes omdöme om oss. Åtminstone de, som då yttrade sig i den rigtningen, kunna naturligtvis icke tadla utskottet derför, att det upptagit ett af dem med sådant eftertryck användt motiv.

Ang. ändring i 26 § 3 mom. af gällande bränvinsförsäljningsförordning.

(Forts.)

Nu tror jag, att jag besvarat de mot utskottets förslag rigtade anmärkningar, och hoppas, att jag åtminstone till någon del på ett tillfredsställande sätt försvarat utskottet, hvarför jag anhåller att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lundström: Herr talman, mina herrar! Då jag jemte en kamrat inom bevillningsutskottet fogat en reservation vid detta utskottets betänkande, så har jag begärt ordet för att redogöra för min åsigt beträffande denna fråga.

Då denna motion föredrogs inom utskottet, syntes mig motionärens begäran ganska billig, och med anledning deraf yrkade jag på afdelningen bifall till densamma. Naturligen framhöllos rätt många svårigheter, som ansågos blifva en följd af ett sådant stadgande, som motionären föreslagit, men för min del tror jag, att, så länge 4 mom. qvarstår, detta icke betyder detsamma som ett allmänt absolut förbud, utan endast innebär att de samhällen, som verkligen önska att icke behålla en så beskaffad utskänkning under sön- och helgdagar, som den nu medgifna, kunna slippa ifrån densamma.

Så som detta stadgande nu lyder, var det icke ursprungligen meningen att det skulle lyda. När det nemligen tillkom vid 1885 års riksdag, ansåg man att utskänkning under sön- och helgdagar skulle i allmänhet vara förbjuden, och och med denna lydelse antogs stadgandet af Första Kammaren. Andra Kammaren deremot ville då icke gå in på en sådan lydelse, och så tillkom en sammanjemkning. Men nu veta vi alla, att, när en sammanjemkning kommer till stånd, ingendera parten får som han vill, och att ett lagförslag, tillkommet på så sätt, ingalunda blifver det mest lyckade. Det har till och med förefallit mig som om den omständigheten, att Första Kammaren den gången icke fick sin vilja fram, skulle verkat mycket nedslående på Första Kammaren rörande nykterhetsfrågan och nykterhetslagstiftningen, ty den har sedermera i dessa delar visat sig vara synnerligen försigtig. Jag tror dock, att man mycket väl skulle kunna gå så långt som Första Kammaren då ville gå och till och med så långt som motionären begärt.

Nu tro väl somliga, att det icke skulle vara någon vinst med ett sådant beslut. Jo, det blefve i verkligheten en vinst, den nemligen, att de samhällen, som önskade vara utan en sådan utskänkning under sön- och helgdagar, de kunde hafva lagen på sin sida såsom regel, då det deremot såsom punkten nu lyder är regel, att utskänkning till spisande gäster får ega rum. Naturligtvis skulle inom stora stadssamhällen och vid särskildt trafikerade leder, der det nu förekommer särskilda omständigheter, uppstå fråga att få en sådan utskänkning tillåten, och det skulle väl då hädanefter som hittills visa sig icke vara omöjligt att hos myndigheterna vinna tillmötesgående och erhålla en sådan tillåtelse. Mig synes, att myndigheterna på grund af mom. 4 af § 26 skulle fortfarande ega rättighet att medgifva undantag, der de kommunala myndigheterna derom göra framställning. Deraf skulle följa, att t. ex. här i Stockholm och på liknande ställen, vid hvilka större samhällen herr Fredholm säkerligen förnämligast fäst sig, förhållandet komme att blifva som det nu är, men deremot — derom är jag öfver-

Ang. ändring i 26 § 3 mom. af gällande bränvinsförsäljningsförordning. (Forts.)

tygad — åtminstone i Norrtelje och i en stor del andra samhällen en sådan utskänkning komme att blifva förbjuden. Dermed vore ganska mycket vunnet.

Då jag sålunda har ansett, att det skulle blifva till gagn för nykterhetssaken att få förbudet såsom regel, och att de samhällen, som önska undantag från denna regel och icke ville ha något förbud, finge derom bestyra och sjelfva begära få utskänkningen medgifven, har jag reserverat mig mot utskottets beslut och anhåller derför vördsamt om bifall till motionen.

Herr Sandquist: Herr talman! Vid genomläsandet af föreliggande motion har den frågan uppstått för mig: hvilket är det hufvudsakliga syftemålet med motionen? Såsom svar härpå har jag tänkt: ingalunda kan väl syftemålet gå ut derpå, att utskänkning af bränvin under alla förhållanden skulle blifva *så* inskränkt, att de, som under sön- och helgdagar *nödvändigt* vilja hafva måltidssupen, icke skulle kunna få densamma utan att behöfva anlita *lönkrögare*. Utskottet synes dock hafva *så* fattat motionens syfte. Är emellertid motionens syfte sådant, då bekänner jag öppet, att huru gerna jag än önskar framgång åt nykterhetssaken, jag under *nuvarande* förhållanden svårligen kan rösta för densamma. Jag har deremot tänkt mig det hufvudsakliga syftemålet vara:

1:o) att undanrödja den nuvarande lagbestämmelsen, hvilken till sitt innehåll är af en så elastisk, så tänjbar natur, att lagöfverträdaren icke kan nås af lagens näpst;

2:o) att i nykterhetens intresse ersätta detta *kraftlösa lagstadgande* med en tydlig och effektiv lagbestämmelse, som icke låter tumma med sig till dryckenskapens fromma eller till lagens vanhelgande;

3:o att mom. 4 af § 26 icke skulle upphäfvas genom den af motionären föreslagna ändring, utan det ifrågavarande förbudet komma att blifva ovilkorligt gällande *endast* för sådana samhällen, der kommunalstyrelsen icke önskar dylik utskänkning om sön- och helgedagar;

4:o) att den bränvinsutskänkning, som om sön- och helgdagar, med stöd af nämnda mom. 4 på grund af behörigen gjord anmälan, af Kongl. Maj:ts befallningshafvande under särskilda omständigheter komme att medgifvas, bör blifva vida mindre till sin utsträckning samt tydligtvis lättare att kontrollera, än nu är förhållandet, hvarigenom ett icke ovigtigt steg blefve taget i nykterhetens intresse.

Herr talman! På grund af hvad jag sålunda anfört, yrkar jag afslag å utskottets hemställan och bifall till motionen.

Herr J. H. G. Fredholm: En af reservanterna mot föreliggande utskottsbetänkande gjorde här nyss en anmärkning, som ju kan vara värd att tagas i betraktande. Han sade nemligen, att så länge det nuvarande stadgandet står qvar i förordningen, lägger det hinder i vägen för de kommuner, som vilja borttaga utskänkningen under sön- och helgdagar. Jag kan icke neka till att han deri nog kan hafva rätt. Men icke skall man söka vinna rättelse deri på sätt motionären föreslagit, utan vill man vinna rättelse i detta afseende, då bör man komma in med en motion om ändring af mom. 4 i förordningen, der Kongl. Maj:ts befallningshafvande nu icke har annan rättighet än att inskränka eller

utsträcka försäljningstiden, men der man möjligtvis — jag säger möjligtvis — skulle kunna medgifva Kongl. Maj:ts befallningshafvande befogenhet att på kommunalstyrelses eller på kommunens på annat sätt gjorda framställning och begäran förbjuda utskänkningen under sön- och helgdagar. Jag nämner icke detta derför, att jag just skulle vilja förorda ett sådant förslag, utan endast derför att, om man vill söka rättelse i ett missförhållande, hvaröfver man klagar, vill det synas mig, att man bör gå den rätta vägen och icke söka häfva ett mindre ondt genom att åstadkomma ett större, hvilket genom ett bifall till motionärens förslag skulle komma att blifva förhållandet. Han vill nemligen, för att förebygga att någon öfverträdelse sker med afseende på hvad han anser lagen mena med måltider åt spisande gäster, helt och hållet taga bort rättigheten att vid måltider till spisande gäster utskänka bränvin, men derigenom framkallar han frestelser till lagöfverträdelse af ofantligt mycket skadligare art, sådana lagöfverträdelser nemligen, som taga form af lönkrögeri.

Ang. ändring i 26 § 3 mom. af gällande bränvinsförsäljningsförordning.

Herr Meyer: Jag skall blott be att få lemna en liten upplysning med anledning af ett yttrande, som här fälts af ett par talare. Det yttrades nemligen, att ifrågavarande tredje moment skulle lägga hinder i vägen för de kommuner, som önskade att blifva befriade från all utskänkning på sön- och helgdagar, att genomföra en sådan önskan. Detta är nu i verkligheten icke förhållandet, åtminstone icke i de kommuner — och det är de flesta, som här komma i fråga — der bränvinshandeln är öfverlåten åt bolag. Det förhåller sig ju nemligen så, att de värdshus- och hotellvärdar, som hafva denna söndagsutskänkning, få sina rättigheter af vederbörande bolag. Bolaget är alltså oförhindradt att i sina kontrakt med värdshusvärdarne intaga den bestämmelsen, att på sön- och helgdagar får absolut ingen utskänkning ega rum, icke ens åt spisande gäster. Om det är någon kommun, som önskar ett sådant stadgande, har kommunen så stort inflytande på bolaget, att den kan tvinga bolaget att intaga en sådan bestämmelse i sina kontrakt. — Om således en kommun önskar nå detta mål, har den också medel dertill; åtminstone gäller detta om de flesta städer.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, gaf herr talmannen, i enlighet med de gjorda yrkandena, propositioner dels på bifall till utskottets hemställan och dels på afslag derå och bifall till den i ämnet väckta motionen. Herr talmannen fann den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad, men som votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad bevillningsutskottet hemstält i första punkten af förevarande utlåtande n:o 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utföll med 91 ja mot 83 nej; och hade alltså utskottets hemställan af kammaren bifallits.

Ang. ändring i § 4 mom. 2 af gällande bränvinsförsäljningsförordning.

Punkten 2.

Herr *O. H. Ström* hade i en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 90, hemstält: »att Riksdagen måtte besluta, att 4 paragrafen 2 momentet i förordningen angående försäljning af bränvin och andra brända eller destillerade spirituösa drycker af 24 maj 1895, sådan den lyder i kongl. kungörelsen af 25 september 1897, skall hafva följande lydelse. Ej heller må innehafvare af rättighet till försäljning af bränvin låta vare sig mot efterkraf *eller postförskott* för köpeskillingen eller genom ombud å annat ställe än det, der han sin försäljningsrätt utöfvar, till köpare utlemna bränvin i mindre belopp än 250 liter.»

På anförda skäl hemstälde emellertid utskottet, att motionen icke måtte af Riksdagen bifallas.

I fråga härom anförde:

Herr Ström: Då min motion om ändring eller rättare sagdt om ett tillägg till 4 paragrafen 2 momentet i bränvinsförsäljningsförordningen, i syfte att förekomma försäljning af spirituosa mot postförskott, af bevillningsutskottet blifvit afstyrkt, må det tillåtas mig att med några ord bemöta utskottets utlåtande.

Utskottets andra afdelning, som har att behandla frågor rörande bränvinslagstiftningen, har i sitt förslag till utlåtande yttrat: »I likhet med motionären finner utskottet, att det skulle vara synnerligen önskvärdt, om det af honom påpekade missförhållandet kunde genom någon lagstiftningsåtgärd ändras», och utskottet säger, att »en utsträckning af det förbud, som nu finnes stadgadt, att mot efterkraf för köpeskillingen utlemna bränvin i mindre partier än 250 liter jemväl till förbud mot betalningens uttagande genom postförskott skulle måhända ega fog för sig, derest ett sådant förbud kunde göras effektivt, men att detta dock icke torde vara möjligt». Häremot ber jag få säga, att ett sådant förbud blir lika effektivt, som förbudet mot efterkrafsförsäljningen är, då såväl i ena som andra fallet köparne kunna få höras som vittnen. Till att få reda på köparne torde nog en nitisk åklagare finna utvägar, såsom t. ex. vid salning till den postförskottsköpta varan etc.

Då bränvinet försändes på statens jernvägar, kan åklagaren genom qvittenserna på fullmagterna eller på öfverlåtna fraktsedlar äfven få reda på vittnen. Någon kontroll från postverkets sida erfordras ej.

Om också icke alla öfverträdelser af förbudet mot postförskottsförsäljning af spirituosa kunde beifras, skulle dock blotta tillvaron af ett sådant förbud, till följd af den med öfverträdandet af detsamma förenade risken, verka afskräckande på mången afsändare, och redan

Ang. ändring i § 4 mom. 2 af gällande bränvinsförsäljningsförordning. (Forts.)

med detta vore mycket vunnet. Småningom skulle, i synnerhet om någon afsändare blir fäld, postförskottsförsäljningen upphöra, liksom efterkrafsförsäljningen redan lär hafva gjort, sedan förbud häremot stadgades.

Genom afslag på min motion kommer deremot försäljningen af spirituosa mot postförskott att tilltaga och dryckenskapen i hög grad att befrämjas, synnerligast bland den arbetande klassen på större arbetsplatser. Särskildt kommer på den till min valkrets hörande stora platsen Gellivare-Malmberg, der tusentals arbetare finnas, superiet att i betänklig grad tilltaga, synnerligast då förbudet mot införsel till lappmarkerna af spirituosa nu är upphäfdt.

Det kan dessutom icke vara tillbörligt, att staten sjelf, om än indirekt, skall bidraga till dryckenskapens ökande derigenom, att postförskott för spirituosa uttages genom postverket, och den postförskotterade varan befordras på statens jernvägar.

Om mitt förslag till ändring af 4 paragrafen 2 momentet i förordningen om försäljning af bränvin skulle ansetts opraktiskt, hade ju utskottet kunnat föreslå de ändringar i förordningen, som ansetts vara mera lämpliga för ernående af min motions syfte, hvars ernående utskottet sjelft ansett önskvärdt, ty icke är väl lagen så vanmägtig, att ej någonting kan stadgas till ett verksamt stäfjande af det anmärkta missförhållandet.

Jag hemställer emellertid nu, att kammaren måtte bifalla motionen.

Herr Olsson i Sörnäs: På den afdelning inom utskottet, der denna motion behandlats, hade vi gerna velat vara med om densamma, derest vi kunnat utleta någon åtgärd att få dess syfte i praktiskt afseende genomfördt, men detta syntes oss icke vara möjligt. Om nemligen ett sådant med postförskott belagdt bref, som i motionen omtalas, skulle anlända till vederbörande postkontor, synes det icke finnas något annat sätt att erhålla kännedom om dess innehåll, än att postmästaren öppnade brefvet och undersökte, huruvida der funnes en fullmagt, som berättigade adressaten att mottaga en sändning af spirituosa, men denna åtgärd torde ej vara tillrådlig. Något annat sätt kan jag icke tänka mig. Åtminstone fick jag vid frågans behandling det intrycket, att intet annat vore att göra än att afslå motionen. Om herr Ström kan till en annan gång hitta på något lämpligt sätt att få detta syfte genomfördt, vill jag lofva att, om jag kommer att deltaga i frågans handläggning, göra allt hvad jag kan för att understödja förslaget, men för närvarande tror jag, att man icke kan annat än bifalla utskottets hemställan.

Herr *Lundström* instämde häruti.

Herr J. H. G. Fredholm: Herr talman! Motionären redogjorde för den behandling motionen undergått i utskottet och nämnde dervid, att utskottet stält sig sympatiskt mot det sätt han anvisat att befrämja nykterheten. Utskottet ställer sig i allmänhet sympatiskt mot alla sträfvanden att befrämja nykterheten; men om utskottet icke kunnat gå motionärens önskningar till mötes, så var det derför, att utskottet

vid behandlingen af hans förslag kom till det resultat, att det omöjligen kunde genomföras. Nu säger motionären, att om utskottet funnit detta, så hade väl utskottet kunnat hitta på något bättre sätt att nå det åsyftade målet. Ja, om utskottet det kunnat göra, så hade säkerligen dess hemställan blifvit en annan, men nu får motionären ursäkta, att utskottet faktiskt icke kunnat göra detta, och derför tillåter jag mig att yrka bifall till utskottets förslag, sådant det föreligger.

Efter det öfverläggningen härmed förklarats slutad, samt herr talmannen till proposition upptagit de olika yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

Ang. ändring i § 47 af bränvinsförsäljningsförordningen.

Punkten 3.

I en likaledes inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 95, hade herr *E. A. Zotterman* hemstält:

»att Riksdagen behagade i en skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes låta utreda, om och under hvilka vilkor sådan ändring af § 47 kongl. förordningen den 24 maj 1895 angående vilkoren för försäljning af bränvin och andra brända eller destillerade spirituösa drycker kan och bör åstadkommas, att — helst i fråga om hela förordningen eller, om så icke anses lämpligt, åtminstone i fråga om utskänkning på olaga tid inom utskänkningslokal — ansvaret för förbrytelse mot förordningen hufvudsakligen träffar husbonden, samt att Kongl. Maj:t ville till kommande Riksdag inkomma med sådant förslag i frågan, hvartill utredningen kan föranleda»; men hemstälde utskottet, att icke heller denna motion måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Jemväl vid denna punkt var reservation anmäld af herrar *Lundström* och *Göransson*, hvilka hemstält:

»att herr Zottermans ifrågavarande motion måtte bifallas, med den ändring, att orden: 'helst i fråga om hela förordningen eller, om så icke anses lämpligt' utgå.»

Efter uppläsande af utskottets hemställan anförde:

Herr Zotterman: Uti § 26 mom. 2, 3 och 5 af nu gällande bränvinsförsäljningsförordning stadgas de tider, under hvilka bränvinsförsäljning må ega rum, liksom också uti § 27 mom. 1 och 2, under hvilka förhållanden bränvin icke må utlemnas eller förtäras på lokalerna. I § 42 stadgas såsom straff för förbrytelser mot dessa bestämmelser böter, utgörande första gången 30 till och med 60 kronor och andra gången 60 till och med 120 kronor, och andra gången skall innehafvaren af rättigheten derjemte vara denna sin rätt förlustig. Om man jemför dessa tre paragrafer, skulle man kunna tro, att bestämmelserna i § 42 skulle vara alldeles tillräckligt verksamma för att motverka öfverträdelser af §§ 26 och 27; men om man ser på § 47,

finner man der ett stadgande, som helt visst icke till liten del upphäfver verkan af bestämmelsen i § 42. Det heter nemligen i denna paragraf:

Ang ändring i § 47 af bränvinsförsäljningsförordningen. (Forts.)

»Husbonde ansvarar för förbrytelse, som, med hans vetskap, mot denna förordning begås af hans hustru, husfolk eller i hans arbete antagen person, likasom vore förbrytelsen af husbonden sjelf gjord.»

Det har visat sig i praktiken, att på grund af denna paragrafs lydelse föreskriften om bestämd stängningstid blifvit så att säga annullerad. Det har nemligen händt, att, när det kommit till tiden för stängningen — kl. 10 t. ex. — värdshusvärden försvunnit, och biträdet fortsatt att skänka ut. Då man sedan kommer och tilltalar värden för öfverträdelse af förordningen, svarar han, att han icke vet om någon sådan öfverträdelse, och så går han fri.

Eftersom biträdet icke varit åtaladt, slipper äfven det undan, emedan den, som velat beifra en sådan öfverträdelse, icke ansett sig böra vidtaga någon vidare åtgärd, när han finner, att det är biträdet, som stannar för förseelsen och som får träda i stället för husbonden. På detta sätt har olaglig utskänkning på mer än ett ställe — ja, i ganska stor utsträckning — opåtaldt fått ega rum.

Det har varit med anledning af detta kända sakförhållande, som jag på uppmaning väckt motioner i denna kammare. 1895 väckte jag en motion i syfte att dessa ord: »med hans vetskap» skulle borttagas. Den motionen vann icke något tillmötesgående inom bevillningsutskottet; och jag får erkänna, att jag sjelf efteråt fann, att svårigheter mötte att bifalla en sådan motion. Af denna anledning har jag i år i min motion hemstält, »att Riksdagen behagade i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes låta utreda om och under hvilka vilkor sådan ändring af § 47 kongl. förordningen den 24 maj 1895 angående vilkoren för försäljning af bränvin och andra brända eller destillerade spirituösa drycker kan och bör åstadkommas, att — helst i fråga om hela förordningen eller, om så icke anses lämpligt, åtminstone i fråga om utskänkning på olaga tid inom utskänkningslokal — ansvaret för förbrytelse mot förordningen hufvudsakligen träffar husbonden, samt att Kongl. Maj:t ville till kommande Riksdag inkomma med sådant förslag i frågan, hvartill utredningen kan föranleda».

Det är sålunda hufvudsakligen med anledning af de lagöfverträdelser, som ega rum med stöd af bestämmelsen i § 47, som jag kommit fram med mitt yrkande.

Jag har också funnit det vara egendomligt, att lagstiftningen i detta fall, i afseende på öfverträdelser emot bränvinsförordningarna, icke är konseqvent affattad.

Man finner nemligen i § 31 mom. 1 af förordningen angående vilkoren för tillverkning af bränvin den 13 juli 1887 den bestämmelsen, »att tillverkare ansvarar för förbrytelse mot förordningen, begången af hans hustru, barn, tjenstfolk och i bränneriet anstälde arbetare, såsom vore förbrytelsen af tillverkaren sjelf begången, derest icke omständigheterna göra sannolikt, att förbrytelsen skett utan hans vetskap och vilja».

Der går man ut ifrån, att bränneriets egare är ansvarig för de förbrytelser, som af tillverkarens hustru, tjenstfolk o. s. v. göras mot bränvinstillverkningsförordningen. Men när man kommer till brän-

Ang. ändring i § 47 af bränvinsförsäljningsförordningen. (Forts.)

vinsförsäljningsförordningen, då är husbonden undanskjuten; då skall det först bevisas, att det är med husbondens vetskap, som öfverträdelsen skett, annars skall han icke stånda ansvar. Mig synes, att det icke är lämpligt att beträffande denna handtering bibehålla stadganden af så olika innebörd. Ty är det så, att en husbonde skall vara ansvarig, när det gäller bränvinstillverkningsförordningen, bör han också hafva ansvaret, när det gäller bränvinsförsäljningsförordningen.

Häremot säger nu utskottet, att det är en väsentlig skilnad mellan husbondes möjlighet att kunna ansvara i dessa båda fall. Utskottet säger:

»En för bränvinstillverkare stadgad vidsträcktare ansvarighet för af honom underordnade personer begångna förbrytelser mot bränvinstillverkningsförordningen har dock sin förklaringsgrund och sitt berättigande i de väsentligt olika omständigheter, under hvilka förseelser mot denna förordning begås. Här vid lag erfordras ju särskilda redskaps anskaffande och vissa tillrustningars vidtagande, hvilket i allmänhet ej kan tänkas försiggå husbonden ovetande, utan att han brister i den tillsyn öfver sitt husfolk, som honom ålegat med afseende å dylika brotts förhindrande.»

Just det att han skaffar redskap för sitt bränneri, att han ställer i ordning detsamma, kräfver, säger utskottet, husbondens närvaro, och just denna omständighet gör, att han bör vara ansvarig för de förseelser, som ske emot bränvinstillverkningsförordningen. Jag begriper icke, huru någon öfverträdelse emot denna förordning kan ega rum, då det gäll r att ställa i ordning ett bränneri. Det synes mig, att förseelserna, försnillning o. d., ske vid sjelfva tillverkningen och icke vid iordningställandet af lokalen för rörelsens bedrifvande.

Redan vid 1853 års riksdag, då det var en s. k. bränvinsriksdag, framhöllos svårigheterna för en bränvinstillverkare att se till att inga förseelser begingos, att icke något rör rubbades, att ingen hemlig anordning skedde eller att bränningen pågick en half timme längre än husbonden hade rättighet till. Så många exempel på förseelser uppräknades, som äro alldeles likartade med förseelser emot bränvinsförsäljningsförordningen, så att de, som den tiden yttrade sig i frågan, ansågo det vara ett fullt analogt förhållande, och att sålunda bestämmelserna om husbondeansvar borde vara lika i de båda förordningarna.

Vid denna riksdag föreslog också det dåvarande särskilda utskottet, som behandlade frågan, att paragrafen i bränvinsförsäljningsförordningen skulle få en lydelse i enlighet med den af mig nyss upplästa bestämmelsen i bränvinstillverkningsförordningen. Det föreslogs nemligen, att paragrafen skulle lyda sålunda:

»Husbonde ansvare för förbrytelse, som mot denna förordning begås af hans hustru, husfolk eller i hans arbete antagen person, likasom vore förbrytelsen af husbonden sjelf gjord, derest icke, på grund af för handen varande omständigheter, antagas må, att den skett utan hans vetskap och vilja.»

Alltså precis i likhet med bestämmelsen i bränvinstillverkningsförordningen. När sedan det särskilda utskottets utlåtande kom in till

Ang. ändring i § 47 af bränvinsförsäljningsförordningen. (Forts.)

stånden, biföllo 2 stånd denna ordalydelse, men ridderskapet och adeln gjorde anmärkning deremot, och bondeståndet, som afslagit några föregående paragrafer i förordningen, fick icke tillfälle att uttala sig om denna paragraf. Sålunda stodo 2 stånd mot 2; och då särskilda utskottet i enlighet med ridderskapets och adelns formulering tillstyrkt den lydelse af paragrafen, som den för närvarande har, så skedde detta ur praktisk synpunkt, i det att man hellre gick med på ändring än att frågan skulle alldeles falla.

Detta är skälet till, att paragrafen fått den lydelse, den nu har, och icke det skäl, som bevillningsutskottet framhållit i sitt föreliggande betänkande. Der säges nemligen efter framhållandet af anledningen till att bränvinstillverkaren skall vara i vidsträcktare grad ansvarig:

»Att denna omständighet varit en bidragande orsak till att nu ifrågavarande stadgande fick en med motsvarande bestämmelse i bränvinstillverkningsförordningen olika lydelse, synes äfven framgå af särskilda utskottets vid 1853 och 1854 års riksdag af motionären anförda uttalande, att utskottet funne denna lydelse rigtigare, då det vore svårt för en husbonde att öfvervaka den försäljning af bränvin, hvilken kunde i hans hus bedrifvas.»

Jag tänkte just, då jag anförde detta, att jag gåfve ett vapen i händerna åt mina motståndare, och utskottet har också verkligen huggit vapnet och begagnat det. Men — som jag nyss nämnde — detta var icke skälet till att paragrafen fick sin nuvarande lydelse, utan det hade den orsak jag nämnde. Till detta kom följande: Kongl. Maj:t hade vid denna riksdag kommit fram med ett förslag till förordning angående tillverkning af bränvin, men enskilda riksdagsmän passade på att medelst motioner yrka, att en förordning rörande vilkoren för försäljning af bränvin på samma gång måtte komma till stånd. I det kongl. förslaget upptogs nämnda bestämmelse för bränvinstillverkare; hade Kongl. Maj:t också framlagt proposition om förordning angående försäljningen, så kanske dylik bestämmelse äfven deri intagits. Nu blef resultatet såsom ofvan nämnts. Men, mina herrar, när det särskilda utskottet den gången yttrade sig om att det var svårt för husbonden att öfvervaka förseelserna mot försäljningsförordningen, då må man komma i håg, att detta uttalande gälde hvarje förbrytelse, som emot densamma kan tänkas.

När derför bevillningsutskottet tager dåvarande särskilda utskottets uttalande som skäl för sitt afslag, då har utskottet, enligt min mening, icke stält sig på rigtig grund. Ty det är en väsentlig skilnad mellan husbondes ansvar, då det gäller att se till att det stänges på laga tid eller att det icke supes på söndagen i en lokal, der man icke får skänka ut bränvin på söndagen o. s. v., än då det gäller att öfvervaka bränvinsförsäljningsförordningen i hela dess utsträckning.

Jag skall be att få göra en anmärkning till emot utskottet, och det är den, att utskottet icke alls i sak gått in på frågan, icke alls uttalat sig om huruvida lagöfverträdelser skett eller ej. Utskottet har endast hållit sig till två biomständigheter eller till de exempel jag framhållit som stöd för min motion; men i sak har utskottet varit alldeles döfstumt. Vid utlåtandet finner jag emellertid en reservation afgifven af två af bevillningsutskottets ledamöter från denna kammare, och då

Ang. ändring i § 47 af bränvinsförsäljningsförordningen. (Forts.)

deras reservation går alldeles i den rigtning jag önskar, skall jag, herr talman, yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr J. H. G. Fredholm: Motionären vill, att man skall med afseende å husbondes ansvar i bränvinsförsäljningsförordningen tillämpa samma stadgande, som finnes i bränvinstillverkningsförordningen. Med anledning deraf skall jag be att först få fästa uppmärksamheten derå, att det förefinnes en skilnad emellan sistnämnda stadganden och det han föreslår. Det motionären vill är, att husbonde skall stånda ansvar för förseelse emot bränvinsförsäljningsförordningen, vare sig han har vetskap om, att hans biträde gjort sig skyldigt till förseelse eller ej. Men så står det icke i motsvarande stadgande i bränvinstillverkningsförordningen. Enligt detta blir tillverkaren saker endast i det fall, att omständigheterna göra det sannolikt, att han haft vetskap om förseelsen. Detta är ett mycket mildare vilkor för straffets inträdande, än hvad motionären vill stadga i bränvinsförsäljningsförordningen.

Detta är den ena sidan af saken. Å andra sidan är det ju mycket lättare att öfvervaka och upptäcka förseelser emot bränvinstillverkningsförordningen än emot bränvinsförsäljningsförordningen. Ty för bränvinstillverkningen gifves det en särskild ordningsstadga, som skall öfvervakas af kontrollör, och dessutom tillkomma praktiska omständigheter, som motionären icke synes tillmäta tillräcklig betydelse, nemligen svårigheten att utan särskilda anordningar åstadkomma förseelser emot denna förordning. Man behöfver fördenskull ändra om apparater m. m. sådant. Det är allt detta, som gör, att sådana förseelser äro lättare för husbonden att öfvervaka, än om förseelser af biträden begås emot bränvinsförsäljningsförordningen.

Motionären höll sig nyss hufvudsakligen endast till stängningstiden; och hvad den saken särskildt beträffar, tror jag det icke möter så stora svårigheter, som han föreställer sig, att kunna tillhålla en utskänkningsföreståndare eller egare af försäljningsrörelse att oberoende af biträdens förseelser stänga i rätt tid. Åtminstone är det icke svårt här i Stockholm, om blott polisen gör sin skyldighet. Men det förefinnes andra förseelser, som husbonden kan hafva ganska svårt att öfvervaka, såsom t. ex. att det serveras några minuter efter utskänkningstidens slut. Det kan mycket lätt hända, att det förvållas af biträdet, utan att husbonden har en aning derom. Den förseelsen kan vara framkallad af en gäst, ja den skulle till och med — om motionären finge sin vilja igenom — kunna framkallas af begäret att få en egare af utskänkningsrätt att förlora densamma. Ty det skulle då endast behöfvas, att man kunde förmå ett biträde att öfverträda författningen 2 gånger, så mister husbonden sina rättigheter.

Jag tillät mig också anmärka förra gången vi hade denna fråga före, att man mycket väl kan förstå, hur begärlig tillgången till ett sådant medel skall vara för de nykterhetsvänner, som ifra för ett absolut förbud, och huru önskvärdt för dem det skulle vara att få en sådan bestämmelse till stånd, ty då skulle det icke vara svårt att beröfva hvarje innehafvare af utskänkningsrätt denna hans rättighet.

Motionären medgaf, att då han förra gången, vid 1895 års riks-

Ang. ändring i § 47 af bränvinsförsäljningsförordningen. (Forts.)

dag, väckte sin motion — hvilken han då försvarade lika ifrigt som nu — han sedermera fann, att den icke var rigtigt rätt tillkommen. Ja, sådant händer icke så sällan med motionärer, i synnerhet i lagstiftningsfrågor. Förut ville motionären, att bestämmelsen skulle vara tillämplig på husbonde i allmänhet, icke blott på den, som eger utskänkningsrättigheter, utan på husbonde i vidsträcktaste mening. Om en husbonde, hvilken som helst, hade en tjenare, som gjorde sig skyldig till öfverträdelse af bränvinsförsäljningsförordningen, skulle husbonden i hvarje fall straffas för sitt biträdes beteende, äfven om han derom vore fullkomligt ovetande. Det anmärktes då — äfven från nykterhetsvänners sida — att detta kunde medföra högst betänkliga vådor. Motionären har nu så till vida tagit lärdom af den kritik, för hvilken hans motion då utsattes, att han nu satt inom parentes, hvad han då eftersträfvade. Men fortfarande vill han, om möjligt, ha bort vilkoret för husbondens ansvar eller, att förbrytelse mot förordningen skall hafva skett med husbondes vetskap, och detta *helst* i fråga om hela förordningen eller, om detta icke låter sig göra, åtnöjer han sig med att i fråga om utskänkning få vilkoret upphäfdt i fråga om utskänkning, som sker på olaga tid inom utskänkningslokal.

Om motionären inskränkt sig till det sista — och det tror jag är hvad reservanterna föreslå — så kunde det varit någon rimlighet i hans hemställan. Men det synes, att oaktadt vidsträcktheten i förslaget af år 1895 utgjorde ett alldeles afgjordt hinder för ett bifall till detsamma, har icke motionären velat gå ifrån sin deri uttalade tanke, utan vidhåller den äfven i år, fastän han sätter den inom parentes.

Vid all lagstiftning torde man kunna uppställa den principen, att det är motbjudande för rättskänslan att stadga straff på husbonde för handlingar, som honom ovetande begås af ett hans biträde, eller att i allmänhet straffa någon för en handling, som han icke begått, eller som han begått i fullständig okunnighet om att den strider mot reglementariska föreskrifter och ordningsstadgar. I fråga t. ex. om intrång i en annans patenträtt fordras, att man skall ha vetskap om att det patent, i hvilket man gjort intrång, existerar, innan man kan straffas för en öfverträdelse deraf, på sätt patentförordningen derom stadgar.

Det vill synas icke böra vara svårt att låta egaren af en lokal sådan som de nu ifrågavarande få vetskap om, att olagligheter med afseende å stängningstiden vid dem begås. Dertill fordras ju blott, att polisen underrättar honom att så sker och att han skall tillse att sådant icke vidare upprepas, vid äfventyr att han i annat fall bör af domstol kunna fällas till böter, derför att han öfverträdt förordningen. På grund af det anförda och med anledning af det sätt, hvarpå motionären formulerat sitt förslag, finner jag för min del icke någon anledning att man nu skall besvära Kongl. Maj:t med att utreda den föreliggande frågan, och samma skäl torde äfven kunna, om än icke i så hög grad, åberopas mot ett bifall till reservanternas förslag. Jag föranledes deraf att yrka afslag å motionen och reservationen samt bifall till utskottets hemställan.

Ang. ändring i § 47 af bränvinsförsäljningsförordningen. (Forts.)

Herr Zotterman: Den siste talarens påstående, att jag skulle vilja yrka ansvar å husbonde under hvilka förhållanden som helst, vare sig han visste af en förseelse eller icke, har uppkallat mig.

Om talaren behagade se på min motion, sid. 13, skulle han finna, att der står tydligt och klart: »Mig tilltalar i högre grad» — än nu gällande stadgande — »den form som då» — d. v. s. på 1853—54 års riksdag — »icke segrade.» Dermed har jag motiverat hvad jag önskar, och deraf framgår tydligt, att husbonde skall ställas till ansvar i första rummet, men att, då han lagligen kan bevisa sin oskuld, bör denna rätt för honom bibehållas. Det är detta jag framhåller i min motion, och det är ingenting annat.

När dessutom de af den siste talaren omnämnda orden »helst i fråga om hela förordningen» nu bortfallit genom mitt yrkande om bifall till reservationen, så synes det mig som om hans motstånd mot min motion är till väsentliga delar brutet.

Jag hemställer till honom, om det icke är lika orättvist att ställa husbonde till ansvar i enlighet med §§ 13, 14, 15, 16 och 17, jemförda med §§ 24 och 26 i ordningsstadgan för rikets städer den 24 mars 1868 och helsovårdsstadgan för riket den 25 sept. 1874.

Jag kan för min del icke anse, att det är något orimligt begärdt i hvad jag här hemstält. Jag vidhåller derför mitt yrkande.

Herr Lindhagen: I anledning af herr Fredholms anförande vill jag blott lemna en upplysning, som kan vara egnad att i någon mån visa, att motionären icke har så alldeles orätt i det yrkande, som af honom framstälts.

Visserligen är det klart, att så, som lagen är formulerad, är den fotad på principiella grunder. Ty ingen bör få fällas till ansvar under annan förutsättning, än att han erkänt eller öfverbevisats om brottslighet. Hvarje verklig jurist skulle derför blifva ledsen, om herr Zottermans motion skulle vinna afseende.

Men saken kan också betraktas som en blott ordningsfråga. Man kan säga, att när en person förestår en utskänkningsrörelse, bör han se till, att allt går under laga former och att hans betjening sköter sig ordentligt. Det visar sig äfven af erfarenheten, att i en mängd processer i detta ämne föranleder lagens föreskrift ett ständigt trassel. Oftast är det så, att husbonden säger: det har icke skett med min vetskap. För att få bevis inkallas då en mängd vittnen, och dessa prata en hel del, som icke bevisar så mycket i saken. Men jag kan knappast påminna mig något fall, der man icke i alla händelser fått den öfvertygelsen, att husbonden vetat af förseelsen, ehuru han i brist af laga bevisning gått fri. Herr Zottermans motion har sålunda ur praktisk synpunkt nog sina skäl för sig.

Emellertid, saken har, som sagdt, äfven sina principiella betänkligheter. För min del vill jag icke göra något yrkande.

Herr J. H. G. Fredholm: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning deraf, att motionären såsom stöd för att man i bränvinsförsäljningsförordningen skulle kunna införa ett sådant stadgande, som han önskar, åberopade §§ 13, 14, 15, 16 och 17 i ordningsstadgan för

rikets städer. Han ville genom att åberopa innehållet i dessa stadganden ådagalägga, att man utan betänkligheter skulle kunna villfara hans begäran. Men de åberopade paragraferna ega här ingen tillämplighet, emedan de alls icke äro likartade med hvad motionen åsyftar. § 13 i ordningsstadgan handlar om straffbestämmelser för innehafvare eller egare af lägenhet, som upplåtes för tillställningar, utan att han förvissat sig om, att tillställningen blifvit vederbörligen anmäld. I detta fall kan egaren svårligen ovetande utsätta sig för straffpåföljd. För att hålla en tillställning är det nemligen i ordningsstadgan föreskrifvet, att den, som vill hålla tillställningen, skall hos polismyndigheten anmäla detta. Han skall hafva polismyndighetens skriftliga bevis om att anmälan blifvit gjord, och detta bevis är han skyldig förevisa egaren af lokalen, som han begär att få åt sig upplåten. Egaren är enligt ordningsstadgan skyldig att tillse, att den, som vill hafva lokalen åt sig upplåten, är försedd med anmälningsbevis från myndigheterna, innan han upplåter lokalen. Försummar han detta, då blir han skyldig till böter från 5 till 100 kronor. Här förefinnes sålunda för egaren stor trygghet, att han icke kan blifva ådömd böter för något, som skett utan hans vetskap. Straffet drabbar derjemte i främsta rummet den person, som håller tillställningen.

Ang. ändring i § 47 af bränvinsförsäljningsförordningen. (Forts.)

Hvad åter angår de andra paragraferna i ordningsstadgan, innehålla de föreskrifter om, huru man skall transportera sopor och snö och is på gatorna m. m., huru man dervid icke skall spilla o. s. v. För der omnämnda förseelser drabbar icke heller straffet husbonden, utan i första hand den, som gör sig skyldig till förseelsen. Dessa stadganden hafva alltså icke någon som helst tillämplighet på det fall, som här är i fråga, förutom det att lättheten att kontrollera tjenarnes åtgöranden i förenämnda fall är betydligt mycket större än i fråga om utskänkningsrörelsen.

Härmed var öfverläggningen slutad; och efter det propositioner af herr talmannen gifvits å hvartdera af de gjorda yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

Slutligen hemstälde utskottet i *punkten 4*, att en af herr *C. Gethe* inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 149, åsyftande sådan ändring i meranämnda kongl. förordning, att missbruk genom öfverlåtelse af rätt till minuthandel med bränvin måtte kunna förekommas, icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan denna utskottets hemställan blifvit uppläst, begärdes ordet af motionären,

Herr Gethe, som yttrade: Jag vill icke besvära kammaren med något vidlyftigt s. k. liktal öfver min motion, emedan jag väl inser, att på grund af den form, som mitt yrkande i motionen erhållit, det knappast varit för utskottet möjligt att komma till något annat utslag i saken.

Men hvad jag ej kan inse, det är, att under det att på väl fotade grunder samtliga bolag, som idka minuthandel med bränvin, äro för-

Ang. ändring i § 47 af bränvinsförsäljningsförordningen. (Forts.)

bjudna att genom agenter utbjuda sådant, så skall det likvisst vara tillåtet, att genom agenter utbjuda denna vara för sådana firmor eller enskilda, som inropat rättighet till minuthandel, der icke bolag fins. För min del kan jag icke fatta, att det åtrådda ändamålet derigenom vinnes.

Jag har begärt ordet blott för att säga, att, ehuru jag för närvarande icke har något att invända mot det slut, hvartill utskottet kommit, så lärer jag säkerligen återkomma med motion i ämnet framdeles, fastän i annan form. Jag har icke något yrkande att göra.

Vidare anfördes icke. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 4.

Likaledes bifölls bevillningsutskottets härefter föredragna betänkande n:o 5, angående föreslagna ändringar i kongl. förordningen angående bevillning af fast egendom samt af inkomst den 3 december 1897.

§ 5.

I ordningen förekom dernäst lagutskottets utlåtande n:o 20, i anledning af väckt motion angående åtgärder mot missbruk af vissa äldre aktiebolags rätt att inlösa egna aktier.

Utskottet hemstälde i detta utlåtande, att Riksdagen i anledning af berörda inom Första Kammaren af herr *Philipson* afgifna motion, n:o 29, ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl Maj:t täcktes meddela föreskrift, att sådana aktiebolag, hvilka enligt af Kongl. Maj:t stadsfäst bolagsordning ega rätt till inlösen af egna aktier, skola, då sådan inlösen sker, derom för vederbörlig registrering göra anmälan.

Efter föredragning af detta ärende anförde:

Herr grefve Hamilton: Herr talman, mina herrar! I den nu föreliggande motionen erinrar motionären, herr Philipson, derom, att enligt gällande aktiebolagslag aktiebolag icke eger att förvärfva egna aktier annat än för att nedsätta aktiekapitalet, hvilket skall ske i den ordning, aktiebolagslagen föreskrifver, men att denna bestämmelse icke är tillämplig på äldre bolag, hvilkas ordningar fastställts af Kongl. Maj:t. I 81 § af aktiebolagslagen finnes ett stadgande, som säger, att, utom i afseende å vissa uppräknade fall, skola emot aktiebolagslagen gälla de äldre bolagens af Kongl. Maj:t fastställda bolagsordningar. Nu finnes, säger han, stundom i dessa äldre bolagsordningar bestämmelse derom, att bolagen i vissa fall få inlösa sina egna aktier, och detta kunna bolagen missbruka till att minska aktiekapitalet, utan att allmänheten får derom veta något. Derför har han föreslagit alternativa stadganden, *antingen* ett förbud mot en dylik rätt för de äldre bolagen, *eller ock* att i de fall, då äldre aktiebolag förvärfva egna aktier, detta skall anmälas till aktiebolagsregistret.

Utskottet har tillstyrkt det senare alternativet och föreslagit, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t måtte meddela bestämmelser, innehållande föreskrift för dylika äldre bolag att, då de förvärfva egna aktier, anmäla detta till aktiebolagsregistret.

Denna utskottets hemställan utgår naturligtvis från den förutsättningen, att Kongl. Maj:t numera skulle kunna i administrativ väg lemna föreskrifter, som innebure någon ny skyldighet för bolagen i fråga om anmälan af förhållanden till aktiebolagsregistret. Detta är emellertid ett fullkomligt misstag.

Jag förstår mycket väl, huru utskottet kommit till ett sådant slut. Utskottet har erinrat om att i 81 § i aktiebolagslagen det heter, att Konungen meddelar de öfvergångsstadganden, som med afseende å äldre bolags införande i aktiebolagsregistret må finnas erforderliga. Men detta är naturligtvis något helt annat, än hvad här föreslagits. Lagen gäller, utom i vissa angifna fall, äfven de äldre aktiebolagen, men med afseende å deras införande i aktiebolagsregistret, deras första registrering, eger Konungen i administrativ väg meddela föreskrifter. Det har ock Konungen gjort genom en förordning af år 1896, som ej innehåller andra föreskrifter än de, som äro nödvändiga för inregistrering af dessa äldre bolag, hvilka äro tillkomna i annan ordning än de nya. Men *sedan* dessa äldre aktiebolag blifvit införda i aktiebolagsregistret, äro de helt och hållet underkastade aktiebolagslagens föreskrifter och kunna ej i administrativ väg åläggas några som helst skyldigheter i fråga om registreringen. Deraf följer naturligtvis, att i sjelfva verket utskottets hemställan kommit att mynna ut i ett förslag derom, att Riksdagen skulle i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t skulle i administrativ väg ändra en civillag. Det kan naturligtvis ej komma i fråga.

Första Kammaren har ock återremitterat detta ärende till utskottet; och för min del har jag icke heller något emot, att så sker. Men om utskottet då finner skäl att fortfarande tillstyrka motionen, ber jag utskottet taga i öfvervägande några omständigheter.

Det obestridliga missförhållande, som ligger till grund för motionärens framställning, kan absolut icke afhjelpas dermed, t. ex., att man förändrar utskottets hemställan derhän, att genom lag skulle stadgas, det de äldre aktiebolagen, så snart de förvärfvade egna aktier, skulle anmäla detta till registret; ty den första fråga, man här måste klargöra, är den: innebär verkligen bolags förvärf af egna aktier alltid en minskning i aktiekapitalet? Det synes motionären hafva ansett; och utskottet har helt och hållet stält sig på den ståndpunkten. I praktiken torde i många fall så vara händelsen, men alltid är det ej förhållandet, ty det beror naturligtvis på, hvilka medel för aktiernas förvärfvande användts och huru de bokförts. Använder jag dertill uteslutande vinstmedel, och bokför jag ej aktierna såsom tillgång, så blir aktiekapitalet ej minskadt.

Förhållandet är nu att, då bolag under det sista tiotalet år i sina bolagsordningar upptagit rätt att inlösa egna aktier, Kongl. Maj:t alltid infört bestämmelse derom, att de ej finge inlösas med annat än vinstmedel, d. v. s. att, oafsedt hvad som åtginge för inköpet, det skulle

finnas qvar aktiekapitalet + 2 % deraf. Denna omständighet, att under, som jag tror, omkring tio års tid en dylik praxis följts af Kongl. Maj:t, inskränker ju i hög grad frågans omfattning, så att här blott de före 1889 befintliga aktiebolagen skulle kunna komma i fråga.

Huru frågan löses är äfven af ganska stor vigt derutinnan, att det ju för närvarande är så anordnadt, att aktiebolagen alltid skola göra anmälningar i fråga om hvarje förändring i aktiekapitalet, så att registreringsmyndigheten kan i en viss kolumn af registret bestämdt angifva, huru stort aktiekapitalet är; och allmänheten skall der, i hvilket ögonblick som helst, kunna se, huru stort detta kapital faktiskt är. Skulle man nu antaga det förslag, utskottet här framlagt, så skulle en anmälan göras, när helst det eller det bolaget köpte, t. ex., för 20,000 kronor egna aktier. Nå, detta skulle verket då anteckna, men skulle då någon anteckning göras i kolummen för aktiekapitalet? Ja, det vet inte verket och bör ej heller få afgöra, om aktiekapitalet genom en dylik åtgärd minskats eller ej.

Hvad jag sålunda velat fästa uppmärksamheten på, är, att denna fråga får skärskådas äfven ur andra synpunkter, om utskottet verkligen vill lösa densamma.

Frågan är nog för öfrigt ingalunda af så stor vigt, som motionären tyckes hafva föreställt sig. Vill ett aktiebolag spekulera i egna aktier, kan man beklagligtvis icke hindra det, ty det finnes alltid sätt att kringgå lagen.

Det är endast detta, jag velat yttra; och då Första Kammaren redan återremitterat frågan och utan tvifvel ett verkligt missförhållande ligger till grund för motionärens framställning, skall äfven jag be att för min del få yrka återremiss.

Herr Hammarlund: Den föregående talaren har yrkat återremiss, och vill man ett positivt resultat i denna fråga, synes mig detta vara det enda rigtiga. Ty jag föreställer mig, att *denna* kammare åtminstone icke vill bifalla ett förslag, sådant som här från utskottet föreligger och som ju skulle innebära, att åt Kongl. Maj:t uppdroges att utfärda föreskrifter på ett område, der Riksdagen har lagstiftningsrätt.

Mig förefaller det emellertid, som om en sådan återremiss kunde vara, snart sagdt, öfverflödig, enär man nu på rak arm kunde afslå såväl motionen som utskottets hemställan.

Rätten att inlösa egna aktier har i laga ordning blifvit tillförsäkrad åtskilliga bolag, som stiftats före 1897 års början. Jag vet alldeles bestämdt, att åtskilliga sådana bolag helt enkelt icke skulle ha kommit till, derest de ej fått denna förmån sig tillerkänd. Det kan väl då ej komma i fråga, att de skola beröfvas en sådan i laga ordning dem tillerkänd rätt.

För vissa bolag, nemligen bolag med ideella syften — bolag, der det icke gäller att förtjena så mycket som möjligt, utan att främja ett mera ideelt syfte — har det varit af stor vigt att få sig tillerkänd denna rätt att inlösa egna aktier. Det har nemligen varit det enda sättet, hvarpå sådana mindre bolag med ideella syften kunnat bevara dessa syften och undgått att falla i händerna på storkapitalet.

Om t. ex. medlemmarne i ett sällskap — ett nykterhetssällskap eller dylikt — vilja skaffa sig en egen lokal för sällskapets medlemmar, i och för sammankomster och dylikt, och sammansluta sig och bilda ett bolag, som inköper lokal, så kan det ju hända, att denna i en framtid får ett fördelaktigt läge och blir af stort värde i en kapitalists händer. För att hindra kapitalisterna att komma öfver aktierna i ett dylikt bolag är det, som man infört denna bestämmelse, att när aktie öfvergår till ny egare, skall denne vara skyldig att hembjuda den till bolaget. På detta sätt har man sökt att i möjligaste mån skydda det ideella syfte, man sträfvat till, då bolaget bildades. Vi ha ju sett att, trots det man vidtagit alla möjliga försigtighetsåtgärder, en dylik sträfvan ej alltid lyckats; men, som sagdt, detta är ett sätt att kunna i möjligaste mån besvara ett bolags ideella syfte.

Samma förhållande är det, om några personer slå sig i hop och bilda ett bolag för att utgifva en tidning i vissa syften. Det kan hända, att denna tidning efter åtskilliga års förlopp blir en affär, så att kapitalisterna tycka, att det kunde vara fördelaktigt att komma öfver aktier deri. Och så förvandlas en frihandelstidning till en protektionisttidning eller en protektionisttidning till frihandelstidning, allt efter som man finner för sig fördelaktigt. För att skydda sig häremot är det, som man haft denna bestämmelse, att aktie, innan den öfvergår till ny egare, skall hembjudas till bolaget.

Nu säger utskottet här, att det kan hvarken vara »billigt eller lämpligt att nu betaga bolagen denna rätt».

Men i stället föreslås något annat, nemligen att hvarje gång ett bolag öfvertager egen aktie, skall anmälan till registret ske; det vill säga: man skall anmäla förhållandet hos patent- och registreringsverket och erlägga en afgift af 6 kronor för hvarje gång. Och ej nog härmed — det står visserligen icke här, men jag föreställer mig, att hvar gång ett bolag säljer en aktie till en person, som man anser lämplig och vill släppa in i bolaget, skall också göras anmälan till registret och sålunda betalas 6 kronor äfven då.

Det vore mindre att säga härom, om man verkligen med en sådan åtgärd kunde vinna någon fördel; men den föregående talaren har redan utvecklat, att någon fördel i fråga om, som det här heter, skyddande af tredje mans rätt icke på detta sätt kan vinnas.

För det första har i alla under åtminstone de senaste tio åren utfärdade bolagsordningar Kongl. Maj:t inryckt en paragraf af följande lydelse:

»Så länge bolagets verksamhet fortfar och till dess alla skulder blifvit godtgjorda, må ej bolaget af tillgångarne göra vidare utdelning emellan aktieegarne än att, enligt det sista bokslutet, och det ej äldre än för näst föregående år, utöfver tecknadt aktiekapital finnes öfverskott, motsvarande minst 2 procent af nämnda kapital.»

Och i de fall, der Kongl. Maj:t medgifvit bolag att öfvertaga egna aktier, har Kongl. Maj:t inryckt en bestämmelse i bolagsordningen af ungefär följande lydelse: »Inlösen af aktier för bolagets räkning må icke ega rum med anlitande af bolagets tillgångar i vidsträcktare mån, än att sådant öfverskott finnes, som nedan i den eller den paragrafen omförmäles», nemligen dessa 2 procent utöfver aktiekapitalet. I alla

dylika fall kan ju således ej sägas, att, om bolag öfvertager egen aktie, tredje mans rätt derigenom på något sätt kränkes.

För det andra är, såsom den föregående talaren påpekade, den vigtigaste omständigheten här icke den, om egna aktier inköpts, utan huru dylika aktier *bokförts* — om de upptagits som tillgång eller förts innanför linien. Detta är det väsentliga i saken, men derom skulle man ju ej få någon upplysning genom den registrering, som här af utskottet ifrågasatts.

Jag skall emellertid ej göra något yrkande och ej motsätta mig en återremiss; men *om* lagutskottet ännu en gång får frågan under öfvervägande, hemställer jag till utskottet, att det måtte taga i beaktande, att man ej lagstiftar så, att man, under sträfvandet att skydda tredje mans rätt, i stället kränker bolagsstiftarnes rätt.

Herr Ohlsson i Vexiö: Herr grefve och talman! Mina herrar! Jag har inom utskottet icke deltagit i behandlingen af detta ärende och skulle således icke hafva någon direkt anledning att yttra mig; men då jag i hufvudsak delar utskottets uppfattning och deremot i vissa afseenden icke kan dela den mening, som uttalats af de föregående talarne, skall jag tillåta mig att yttra några ord.

Jag är ense med den förste talaren derom, att frågan icke har särdeles stor räckvidd, då den ju endast gäller ett jemförelsevis litet antal af de äldsta aktiebolagen. Säkert och ostridigt är emellertid, att i åtskilliga af Kongl. Maj:t fastställda bolagsordningar influtit bestämmelser om hembud och inlösen af aktier, bestämmelser som fått en sådan affattning och klädts i sådana ordalag, att vissa aktiebolag deraf sannolikt tagit och i hvarje fall kunna taga sig friheten att drifva spekulationsaffärer i sina egna aktier. Sådant strider dock mot aktiebolagslagstiftningens anda och mening; men värre är, att dessa bolags aktieegare kunna med stöd af samma bestämmelser helt och hållet godtyckligt nedsätta aktiekapitalet, ja, möjligtvis helt och hållet indraga detsamma. Detta kan naturligtvis leda till synnerlig skada och förlust för bolagets borgenärer, för tredje mans rätt. Vi veta äfven, att i den nya aktiebolagslagen intagits bestämdt förbud för aktiebolag att förvärfva egna aktier i annat syfte än för att i vissa fall nedsätta aktiekapitalet, men härför har stadgats en vidlyftig procedur och betryggande bestämmelser.

För min del tror jag, att det vore särdeles önskvärdt, att äfven tredje mans rätt bereddes nödigt skydd mot de missbruk, som kunna föranledas af den vissa äldre aktiebolag nu tillkommande rätt att inlösa egna aktier.

Detta vidkommande sjelfva saken. Beträffande åter sättet och formen för att vinna rättelse i de antydda missförhållandena, kan man möjligen nå målet på mer än en väg.

Motionären har, såsom vi sett, i första rummet tänkt sig en lagförändring. Han har tänkt sig, att det förbud, som finnes i den nya aktiebolagslagen för bolag att förvärfva egna aktier, skulle utsträckas äfven till de äldre bolagen. Utskottet har ej kunnat biträda en sådan mening, då man ju derigenom skulle kränka i behörig ordning förvärfvade rättigheter. Motionären har framkastat äfven ett annat för-

slag, ett förslag, som har accepterats af utskottet, det nemligen, att aktiebolag borde registrera, när en sådan inlösen sker; och utskottet har hemstält, att Kongl. Maj:t skulle utfärda föreskrifter om dylik registrering.

Nu har det af de föregående talarne framhållits, att denna registrering egentligen skulle vara en civillagsfråga. I det fallet får jag säga, att jag för min del derom hyser berättigade tvifvelsmål. Ser man denna sak enkelt och naturligt, är det tydligtvis här ej fråga om någon civillag, utan det gäller här en enkel ordningsföreskrift till förmån för tredje mans rätt. Denna registrering skulle ju icke sättas i samband med någon ny civil rättighet för de ifrågavarande bolagen eller betaga dem någon förut lofligen förvärfvad dylik rättighet. Här afses endast en enkel ordningsföreskrift, och jag vädjar till herrarne, om icke Kongl. Maj:t i många fall opåtaldt utfärdar ordningsföreskrifter vida mer ingripande och betungande för de enskilde än den registreringspligt, som här ifrågasatts.

Jag hemställer vidare till herrarne, huruvida det kan anses rigtigt, att denna specialfråga, som gäller några få äldre aktiebolag och afser registrering af visst förhållande rörande dem, göres till en civillagsfråga, då sjelfva bolagsordningarna för de äldre bolagen hafva tillkommit på administrativ väg. Kongl. Maj:t har på grund af 1848 års lag stadfäst dessa bolagsordningar. Kan det då vara rimligt, att i en liten speciel fråga rörande tillämpningen af en bestämmelse i sådan bolagsordning utfärda en särskild civillag? Mig förefaller detta — det bekänner jag — synnerligen tvifvelaktigt. Jag vill nu ej säga, att, om jag deltagit i utskottets arbete, jag helt och hållet stält mig på utskottets ståndpunkt beträffande sjelfva saken, ty det kan visserligen tänkas andra vägar, på hvilka man kan nå målet. Jag vill ej förneka detta, och om kammaren anser denna fråga värd uppmärksamhet, vill jag för min del icke motsätta mig en återremiss till lagutskottet.

Herr grefve Hamilton: Mina herrar! Jag kan ej underlåta att ännu en gång taga till orda. Hvad den ärade ledamoten af lagutskottet yttrade synes mig antyda en så betänklig missuppfattning om hvad i sjelfva verket frågan gäller, att det verkligen är med en viss tvekan som jag vidhåller mitt yrkande om återremiss. Den ärade talaren nämnde om, huruledes Kongl. Maj:t i vissa fall medgifvit de äldre bolagen inlösningsrätt af egna aktier. Det har Kongl. Maj:t aldrig gjort, aldrig någonsin. Den rätten hade de äldre bolagen redan enligt civillagen af år 1848. De hade rättighet att inlösa sina egna aktier; och det stadgades i lagen till och med att, om de begagnade sig af denna rätt, skulle de i bolagsordningen angifva de vilkor, under hvilka det skulle ske. Och dessa vilkor, som Kongl. Maj:t sedermera fogade in och som en föregående talare repeterade, om att, under det att ett bolag är i verksamhet, utdelning icke får ske annat än under vissa vilkor, äro likaledes icke heller tillkomna genom en administrativ bestämmelse, utan äro ett citat ur 1848 års lag. Hvad Kongl. Maj:t gjorde i slutet af 1880-talet eller i början af 1890-talet var endast det, att i bolagsordningarna tillades den bestämmelsen, som herr Hammarlund senast uppläste, hvaraf tydligen framgår, att det icke enligt 1848 års

lag var tillåtet att på detta sätt minska aktiekapitalet. Det var detta, som skedde.

Likaledes talade den ärade talaren om, att de äldre aktiebolagens bolagsordningar hvilade på administrativ grund. Ja, alldeles detsamma säger utskottet här, men det är verkligen ett fullständigt misstag, ty 1848 års lag var en civillag, och den bestämde i åtskilliga fall hvad som skulle finnas i bolagsordningarna, och hvad Kongl. Maj:t egde att bestämma. Och det är likaså ett misstag att tro, att dessa aktiebolag nu framdeles på något sätt skulle kunna höra under Kongl. Maj:ts administrativa lagstiftningsrätt. § 81 i aktiebolagslagen är i detta afseende alldeles oförtydbar. Den säger, att i vissa fall kunna de äldre aktiebolagens bestämmelser i bolagsordningen gälla mot den nya aktiebolagslagen. Det skulle ju vara ett förskräckligt ingrepp, om man alldeles öfver en bank sagt, att de helt och hållet skulle rätta sig efter den nya lagen. Men man gick i alla händelser så långt, att man räknade upp åtskilliga fall, der den nya lagen ovilkorligt skulle gälla, och bland dem äro bestämmelserna om registrering. Denna bestämmelse skall gälla fullständigt och således, när de äldre aktiebolagen blifvit införda i registret, gäller derutinnan den nya lagen helt och hållet.

Nu sade den ärade ledamoten af lagutskottet, att det är blott en ordningsfråga, om Kongl. Maj:t skall föreskrifva några flera fall, då bolag skola registreras. Men om detta gäller de äldre bolagen, hvarför skall det icke äfven gälla för de nya? Men det vore väl högst besynnerligt, om, sedan Kongl. Maj:t och Riksdagen antagit en lag, i hvilken uttryckligen finnes angifvet de fall, då bolag skola göra anmälan till registret, Kongl. Maj:t efteråt kunde utfärda en administrativ författning och säga: vi ha funnit lämpligt, att dessutom skola aktiebolag anmälas till registret i de och de fallen.

Jag försäkrar den ärade talaren, att det verkligen förhåller sig på detta sätt.

Herr Ohlsson i Vexiö: Jag är fullständigt ense med den föregående talaren derutinnan, att de enligt den nya aktiebolagslagen bolagen åliggande registreringspligter äro gemensamma för så väl de äldre som de nyare aktiebolagen. Hvad jag deremot framhållit är, att registreringspligten i och för sig icke betingar, att den skall tillkomma i civillags form. Att den registreringspligt, som finnes stadgad i den nya aktebolagslagen, tillkommit i civillags väg, beror enligt mitt förmenande derpå, att den sammanlänkats med eller gjorts till vilkor för vissa civila rättigheter, men i nu förevarande fall är, såsom jag nyss tillät mig framhålla, icke frågan om, att de gamla aktiebolagen skulle vare sig förvärfva några nya civila rättigheter eller betagas förut existerande sådana, utan här är blott fråga om att de skola vara pligtiga att till registret anmäla och i detta låta införa, till tredje mans kännedom, ett visst förhållande, hvaraf tredje mans rätt kan vara beroende. Det är, synes mig, skäl att uppmärksamma den stora skilnaden i dessa förhållanden.

Jag vill dessutom fästa den ärade talarens uppmärksamhet derpå, att när det gälde att reglera aktiebolagsregistreringen, gaf Riksdagen,

enligt § 81 aktiebolagslagen, Kongl. Maj:t bemyndigande att ordna allt i administrativ väg i afseende på de äldre aktiebolagens införande i registret. Det följer väl deraf temligen tydligt att, om det skulle visa sig — hvilket nu skett — att för dessa äldre bolag behöfdes någon viss särskild registreringsskyldighet utöfver den, som skall åligga alla bolag, konseqvensen fordrar, att, då Riksdagen åt Kongl. Maj:t uppdragit att i administrativ väg ändra de äldre bolagens registrering i allmänhet, åt Kongl. Maj:t äfven öfverlemnas att i afseende å dessa samma bolag utfärda sådana speciella föreskrifter i fråga om registreringen, hvilka icke stå eller kunna ställas i direkt sammanhang med civillagen. Jag kan således icke finna — jag vill försvara utskottet derutinnan, fastän jag icke deltagit i utskottets arbete — att, när utskottet förordat blott en registreringspligt, som icke sammanstälts med några civila rättigheter, utskottet haft fullt fog att hos kammaren hemställa, att en dylik föreskrift måtte utfärdas i den ordning som här ifrågasatts. Jag är kanske lika mån som den föregående talaren om, att Riksdagen skall tillvarataga sin rätt att deltaga i det civila lagstiftningsarbetet, men så långt får man icke drifva sitt intresse i den vägen, att man kanske nödgas försumma de stora och vigtiga sakerna för bagateller.

Härmed var öfverläggningen i detta ämne slutad. Kammaren beslöt återförvisa ärendet till utskottet för förnyad behandling.

§ 6.

Föredrogos, hvart efter annat, och biföllos lagutskottets nedannämnda utlåtanden:

n:o 21, i anledning af väckt motion angående tillägg till gällande lag beträffande testamente;

n:o 22, i anledning af väckt motion angående ändrade bestämmelser i fråga om kungörande af slutning; och

n:o 23, i anledning af väckta motioner angående ändringar i gällande bestämmelser rörande skyldigheten att deltaga i byggnad och underhåll af kyrka m. m., prestgård samt tingshus och häradsfängelse.

§ 7.

Ang. verkställd granskning af riksbankens styrelse och förvaltning.

Till behandling företogs härefter bankoutskottets memorial n:o 2, angående verkställd granskning af riksbankens styrelse och förvaltning.

Utskottet hemstälde i detta memorial:

»att ansvarsfrihet må fullmägtige i riksbanken beviljas *dels* för förvaltningen under år 1896 af bankens såväl hufvudkontor som afdelningskontor i Göteborg, Malmö, Falun, Hernösand, Jönköping, Kalmar, Karlstad, Luleå, Umeå, Vexiö, Visby, Örebro och Östersund, *dels ock* för de beslut och åtgärder, som finnas antecknade till fullmägtiges protokoll för tiden från och med den 15 januari 1897 till samma dag innevarande år.»

Ang. verkställd granskning af riksbankens styrelse och förvaltning. (Forts.)

Efter uppläsande af denna utskottets hemställan anförde:

Herr Odencrants: Herr grefve och talman! Mina herrar! Jag ber att få fästa herr talmannens uppmärksamhet på det ärende, som finnes omförmäldt i utskottets memorial sid. 5 mom. b), eller de s. k. skrifstämplarne. Som herr talmannen nogsamt känner, hafva på senare tider anmärkningar framstälts mot beskaffenheten af dessa skrifstämplar. Då mitt arbete i tjensten till hufvudsaklig del består af genomläsning af rättegångsakter, skrifna på stämpladt papper, kan jag af egen erfarenhet vitsorda, att beskaffenheten af detta papper lemnar mycket öfrigt att önska. Jag tror mig veta, att äfven åtskilliga domstolar, som begagnat sådant papper, funnit, att dess beskaffenhet är mindre tillfredsställande, och derför vidtagit den åtgärden att skrifva sina expeditioner på vanligt hvitt papper och sedan klistra på de lösa stämplarne.

Hvaruti detta fel egentligen består, kan ju vara svårt att säga, men så mycket har jag åtminstone funnit — och jag tror, att det är en allmän erfarenhet — att papperet är så tunt, att bläcket slår igenom, i all synnerhet, då skriften är verkställd med tung hand. Skriften tränger då igenom ifrån den ena sidan till den andra, så att det ofta blir omöjligt att läsa hvad der står, emedan den föregående sidans skrift förtager intrycket af hvad som står på den andra sidan. Det är ett fel af ganska väsentlig beskaffenhet, som icke bör få fortfara, allra minst då staten sjlef är leverantör af papperet, och man bör kunna ha anspråk på att staten levererar verkligt godt papper.

Hvarutaf felet härleder sig är också svårt för en icke sakkunnig man att utreda, men äfven härvidlag får jag hänvisa till den omständigheten, att papperet är för tunt; och denna tunnhet hos papperet beror på att det har för liten vigt.

Om herrarne läsa igenom statsrevisorernas yttrande i denna fråga, så säges det der, att papper af sådant slag som dessa skrifstämplar har en medelvigt af 12,75 kilogram per 1,000 ark. Men man finner af samma betänkande, att ett verkligt godt papper torde väga ungefär 16 kilogram per 1,000 ark. Denna vigt sammanhänger återigen i sin ordning med det kontrakt, som är afslutadt mellan riksbanken och statskontoret, ty enligt detta kontrakt är riksbanken berättigad att leverera ett papper sådant som detta med icke högre vigt än den först angifna. Detta kontrakt innehåller samma bestämmelser, som under 30 år varit gällande, och då är intet under, att möjligen förändrade förhållanden kunna inträffa, som göra det behöfligt att förändra kontraktets bestämmelser i den delen. Kontraktet innehåller visserligen, att papperet skall vara »väl pressadt och planeradt, så att det icke slår igenom»; men att genom denna bestämmelse icke felet hos papperet blifvit undanröjdt, det har domstolarnes erfarenhet vitsordat. Äfven statsrevisorerna — jag menar de delegerade bland dem, som under hösten besökte Tumba för att undersöka papperet — funno icke de prof, som för dem förevisades, vara af tillfredsställande beskaffenhet. Statsrevisorerna funno derför frågan vara af den betydelse, att de velat fästa uppmärksamheten på angelägenheten deraf,

att snarligen anstalter vidtagas för afhjelpande af de med papperet befunna olägenheter.

Ang. verkställd granskning af riksbankens styrelse och förvaltning. (Forts.)

Med anledning af denna statsrevisorernas anmärkning satte sig naturligtvis bankoutskottet i förbindelse med vederbörande förvaltare å Tumba bruk, och han har gifvit en fullständig redogörelse för förhållandena. Så förklarar han, att en nyanskaffad maskin icke visat sig fullt tillfredsställande, hvarför handlimning af papper förekomme o. s. v.

Bankoutskottet har nu funnit sig tillfredsställdt med hvad ifrån vederbörande sålunda omförmälts. Bankoutskottet säger nemligen, att »det levererade papperet med hänsyn till de i kontraktet uppstälda fordringarna på papperets renhet och ringa vigt samt derpå beroende tunnhet varit af fullgod beskaffenhet», och på grund deraf har utskottet ansett, att »någon anmärkning, åtminstone numera, icke torde kunna göras mot bruket angående det derifrån kontraktsenligt levererade stämpelpapperet».

Ja, mina herrar, häruti kan också jag instämma. Det är nog rigtigt, att kontraktsenligt är papperet sådant som det skall vara, men det är icke nog, att papperet är kontraktsenligt, det måste äfven vara godt. Och om kontraktet visar sig vara af den beskaffenhet, att man på grund deraf icke kan få ett verkligt godt papper, torde det vara nödvändigt att ändra kontraktets bestämmelser rörande papperets vigt. Kontraktet är, som bekant, så ställdt, att man har 6 månaders uppsägningstid, och då är det icke svårt att under sådana förhållanden vidtaga nödiga åtgärder. Det torde dock vara obestridligt, att allmänheten, som får handlingar rörande sina mest vigtiga angelägenheter utskrifna på stämpladt papper, har en berättigad fordran att få detta papper så godt, att det tillfredsställer befogade kraf på detsamma.

Herr talman, jag ber att med dessa ord få framställa en vördsam anhållan till vederbörande att hafva sin uppmärksamhet rigtad på denna fråga, som jag icke i likhet med bankoutskottet finner fullt klar, och att de, i hvad på dem ankommer, måtte tillse att åtgärder vidtagas, så att allmänheten måtte erhålla ett verkligt godt stämpelpapper.

Herr Elowson: Då de herrar, hvilka af Riksdagen erhållit det höga förtroendet att granska riksbankens styrelse och förvaltning, gjort anmärkningar beträffande det sätt, hvarpå riksbankshuset i Karlstad blifvit uppfördt, anhåller jag att få meddela kammaren några upplysningar i detta afseende. Revisorerna hafva grupperat sina anmärkningar under tre punkter. Först uttala de, att tomtens utrymme icke synes hafva blifvit på ett tillfredsställande sätt tillvarataget. Anmärkningen är, som kammaren behagade finna, något sväfvande, så att man egentligen icke kan veta hvad revisorerna åsyfta, utan man får gissningsvis leta sig till det.

Beträffande längdrigtningen utefter gatan, är byggnaden uppförd ifrån norra tomtgränsen till södra tomtgränsen, så att i den rigtningen ingenting vidare finnes att bygga på.

Beträffande åter byggnadens bredd, hafva så väl styrelsen och herrar fullmägtige som arkitekterna varit angelägna om att lägga hufvudvigten på bankens expeditionslokal. Detta är således hufvudrummet,

Ang. verkställd granskning af riksbankens styrelse och förvaltning. (Forts.)

kring hvilket allt annat grupperar sig. Såväl, detta hufvudrum är försedt längs efter med en disk, som delar rummet i två hälfter: den ena hälften är afsedd för tjenstemännen, hvilka der hafva sina pulpeter, och den andra för allmänheten. I jembredd med denna stora expeditionslokal är ett rum afsedt för styrelsen och ett för ombudsmannen, och i följd deraf har byggnadens bredd blifvit så ansenlig, att man i öfre våningen, som är afsedd för bostadslägenheter, på södra gafveln har fått tre boningsrum bredvid hvarandra, och då, såsom jag nämnde, huset är uppfördt ända till tomtgränsen, så har man ett fönster åt gatan för det ena rummet, ett fönster åt gården för det andra, och för det mellersta rummet har man fått taga ljuset ifrån taket, ty man kunde icke ha något fönster åt grannens tomt. Således tyckes i afseende på dimensioner icke någonting ytterligare vara att önska, utan allt är tillgodosedt i det afseendet. Måhända är det någonting annat, som revisorerna åsyftat med denna anmärkning, och jag skall försöka gissningsvis leta mig fram.

Man skulle då kunna hafva önskat, att t. ex. källarvåningen inrättats till en brandfri afdelning, en notariatsafdelning, der allmänheten kunnat få inlemna värdehandlingar till förvar. Detta hade tvifvelsutan varit ett önskningsmål af stor betydelse och för allmänheten ganska ändamålsenligt. Emellertid kunde detta enligt 1895 års skrifvelse icke komma i fråga. Ett annat sätt att gå till väga, som revisorerna måhända afsett med sin anmärkning, vore att inreda några boningsrum å vinden. Dertill har också varit anledning, och det var i sjelfva verket meningen att å vindsvåningen inrätta en bostadslägenhet för vaktmästaren. Men det anslag, som Riksdagen hade beviljat, var synnerligen knappt, och då nu byggnadsordningen och brandordningen för staden Karlstad fordrade, att ifrån denna lägenhet skulle göras en särskild trappnedgång — man fick icke ha bostäder å vindsvåningen utan två särskilda trappnedgångar — så räckte icke penningarna till härför, utan man måste afstå härifrån, och derigenom gjordes en besparing af 2,000 kronor. Då förlades bostaden åt vaktmästaren uti andra våningen. Der är det, såsom framgår af utskottets memorial, två bostadslägenheter: den ena åt vaktmästaren, den andra är uthyrd åt handhafvande styrelseledamoten.

Man skulle också kunna tänka, att revisorerna hade åsyftat att få en öfverbyggnad öfver främre delen af ingången, som leder in såväl till banklokalen som till gården.

Jag skall be, innnan jag går vidare in på detta, att få meddela, att byggnaden är anordnad så, att den egentligen består af tre särskilda delar. Det är först en hufvudbyggnad och så i norra änden af densamma en portal med ingång. Denna portal med sin tillhörande ingång går vinkelrätt mot huset från gatan in på gården. Den har främre hälften öppen och bakre hälften öfverbyggd, och i den öfverbyggda delen är bostad åt vaktmästaren.

Nu skulle man kunna tänka sig, att revisorerna hade önskat, att äfven främre delen af ingången varit öfverbyggd. Detta hade emellertid enligt min mening varit mindre lyckligt; man hade derigenom vunnit på sin höjd ett rum, ett boningsrum, som för bankens hufvudändamål vore af ringa betydelse — antingen hade det lemnats åt vakt-

Ang. verkställd granskning af riksbankens styrelse och förvaltning. (Forts.)

mästaren eller åt handhafvande styrelseledamoten. Men hvad hade olägenheterna af detta blifvit? Jo, att ingången, der allmänheten skall passera, blifvit alldeles mörk, så att bankkunderna måhända endast med stor motvilja gått in i densamma. Nu är portalen ljus och glad, så att den är tilldragande för dem, som vilja gå in i bankhuset, och byggnadsstilen har derigenom också vunnit betydligt.

Den andra anmärkningen, som revisorerna framstält, går derpå ut, att anordningarna med portal och ingång vore mindre lämpliga. Jag skall icke tvista med herrar revisorer angående den estetiska synpunkten i denna fråga — ty det är ju beroende på tycke och smak. Emellertid har, såsom herrarne kunna läsa i utskottets memorial, den intendent i öfverintendentsembetet, som har öfverinseende öfver kronans hus i orterna, uttalat, att denna anordning är synnerligen ändamålsenlig. Han säger nemligen, att »portalen med dess pittoreska förgårdsanordning bildar en lyckligt funnen arkitekturgrupp». Jag tror också, att byggnaden i estetiskt afseende vunnit betydligt genom detta. Man har nemligen derigenom fått en glad och angenäm ingång till densamma.

Slutligen hafva revisorerna gjort ytterligare en anmärkning — och detta torde vara hufvudsaken. Ifrågavarande anmärkning rör den omständigheten, att det visat sig några sprickor öfver portalen, och detta kunde gifva anledning befara, att grunden icke vore tillräckligt omsorgsfullt lagd.

Ja, mina herrar, dessa sprickor, som finnas i hvalfgången, de observerades temligen tidigt på hösten, och styrelsen följde dem med uppmärksamhet, och man studerar dem fortfarande under vintern.

Här ha, såsom synes af memorialet, föreslagits olika sätt att gå till väga för undersökningen af sprickorna. Man valde det sättet att nu på vintern inslå några ekkilar i dessa små sprickor för att utröna, huruvida sprickorna utvidgade sig eller ej. Jag vågar icke hysa någon bestämd mening angående orsaken till dessa sprickor — jag vill endast i förbigående säga, att de äro af ringa betydelse — men jag kan ställa mig på den ståndpunkt, som uttalats af de sakkunniga personerna i det afseendet. Enligt deras mening skulle sprickorna hafva uppkommit på så sätt, att den stora tunga byggnaden sjunkit, under det att den lätta portalen icke följt med. Detta kan ju vara sannolikt, och jag har sjelf hört uppgifvas, att en af entreprenörerna sagt, att den grund, som lades för portalen, var för mycket omsorgsfullt lagd. Han utgick ifrån den förutsättningen, att sjelfva huset, som i likhet med portalen uppförts på sandgrund, hvilken lätt sjunker undan — hela Tingvallaön består hufvudsakligen af den sand Klarelfven fört med sig — tarfvade en fastare lagd grund än portalen.

Emellertid anse de sakkunnige, att byggnaden sjunkit. Nå väl, om så är, finnes i alla händelser icke några sprickor i hufvudbyggnaden, och de afvägningar, som gjorts nu senast med anledning af revisorernas anmärkningar, visa, att sjunkningen, om den egt rum, skett så jemnt, att det endast är en skilnad af två millimeter, och den skilnaden har visat sig deruti, att den södra gafveln ligger två millimeter lägre än den norra. Det är möjligt, att det är så som uppgifvits, att en sjunkning egt rum, ty den södra gafveln är tyngre: der

Ang. verkställd granskning af riksbankens styrelse och förvaltning. (Forts.)

finnes en brandmur, emedan byggnaden der går fram intill tomtgränsen, men deremot inga dörrar och inga fönster, och dertill kommer, att det stora kassahvalfvet är förlagdt der.

Den lättare delen af byggnaden står deremot något litet högre, och i sammanhang med den inträffade nivåskilnaden skulle då sprickorna hafva uppstått. Om så är, att det visat sig, att den lättare portalen icke sjunkit, då förhåller det sig som entreprenören sagt, att grunden icke var dåligt lagd för det hela, utan att den var för starkt lagd för den lätta portalen.

Det anses icke möjligt, åtminstone icke utan stora kostnader, att på den af Klarelfven under tidernas lopp uppslammade sanden få en grund, som icke sätter sig. Äfven om således någon garanti kunnat erhållas för att grunden blifvit sådan, att någon sjunkning icke kommit till stånd, hade i alla händelser icke penningarna räckt till derför.

I afseende på penningfrågan kan jag meddela den upplysningen, att, sedan styrelsen hade utlyst tid för anbuds mottagande för byggnadens uppförande, inkommo flere sådana anbud, dels skriftligen dels muntligen, till den auktion som hölls. Alla dessa anbud voro emellertid högre än den penningtillgång som fans, 55,000 kronor. Den första tanken var att afslå alltsammans — de gifna anbuden måste ju förkastas — och ingå till herrar fullmägtige med anmälan, att man icke kunde uppföra huset med den anslagna summan. Men så var det någon, som föreslog, att man skulle tillkalla de båda byggmästare, som tillhopa lemnat det lägsta anbudet, och fråga, om de vore villiga att nedsätta entreprenadsumman. Ja, de gjorde så; huruvida det var till fromma för dem sjelfva eller icke, vill jag icke inlåta mig på. Sjelfva hafva de uppgifvit, att de förlorat åtskilliga tusen kronor på byggnadsföretaget, men derom har jag icke bildat mig något bestämdt omdöme.

Emellertid undersöktes dessa sprickor, hvilka, såsom nämnts, icke hafva någon som helst betydelse för hufvudbyggnaden, ty der finnas icke några sprickor. Till en bestämd visshet angående dessa lärer man för öfrigt icke komma förrän till våren, då källossningen egt rum. Men den kostnad, som möjligen erfordras för afhjelpande af de i följd af dessa sprickor uppkomna fel, torde icke belöpa sig till synnerligen stora belopp.

Det synes mig således, som om kammaren icke skulle behöfva hysa farhågor för dessa anmärkningar, som revisorerna framstält. Utskottet har också varit af den mening, att det icke velat göra något yrkande eller hemställan med anledning af desamma.

Herr talman, jag har icke något yrkande att göra.

Herr Restadius: Uti sin embetsberättelse till sistlidet års Riksdag fäste justitieombudsmannen Riksdagens uppmärksamhet derpå, att det papper, som användes vid underdomstolarne till domböcker och småprotokoll, icke så sällan vore af den beskaffenhet, att det kunde befaras, att det icke i en lång framtid kunde förvaras, och framlade till Riksdagens behjertande denna angelägenhet, hvarefter i dess skrifvelse till Kongl. Maj:t framhölls, att Kongl. Maj:t måtte efter sakens utredning vidtaga de åtgärder, som kunde behöfvas för att få ett godt och tillfredsställande papper att användas för statens behof. Riksdagen har

Ang. verkställd granskning af riksbankens styrelse och förvaltning. (Forts.)

således tydligt ådagalagt sin vilja vara, att sådant papper skall vara af god och varaktig beskaffenhet. När denna fråga behandlades, tog jag mig friheten fästa kammarens uppmärksamhet derpå, att det var icke allenast det papper, som under lång tid användts vid underdomstolarne, utan jemväl det skrifstämpelpapper, som statskontoret levererar, som kunde bli föremål för allvarlig uppmärksamhet. Jag tillät mig framhålla, hurusom det papperet icke så sällan vore af så lös beskaffenhet, att bläcket trängde igenom, så att, när man skref på ena sidan, den andra sidan blef nästan fullständigt svart. Vidare framhöll jag, att papperet icke gerna medgaf, att man kunde å detsamma verkställa de raderingar, som ej sällan behöfvas.

Slutligen trodde jag mig böra hänleda uppmärksamheten derpå, att papperet lätt kunde i ryggen sönderbrytas.

Jag kan väl erkänna, att de sista tidernas erfarenhet ådagalagt, att samma papper till det bättre förändrats, men kan deremot icke medgifva, att detsamma nu befinnes i sådant skick, att icke allvarsamma anmärkningar fortfarande kunna göras mot detsamma.

Till min tillfredsställelse har jag funnit, att sistlidet års Riksdags revisorer hafva hänvändt sin uppmärksamhet på denna sak, som, obetydlig till utseendet, ändock kan hafva de vigtigaste påföljder. Genom af delegerade bland statsrevisorerna verkställd undersökning vid Tumba, der dylikt papper tillverkas, har det blifvit utrönt, att, med anledning af de anmärkningar, som i Riksdagen framstälts mot stämpelskrifpapperet, man först, såsom uppgifvits, för en dryg kostnad inköpt en maskin för att dymedelst verkställa limning af papperet, men att densamma visat sig icke uppfylla de kraf, som på densamma ställdes. Derför säges förvaltaren hafva vidtagit en annan åtgärd, nemligen att efter en nyuppfunnen metod för hand verkställa limningen; och förmenar han sig derigenom hafva undanröjt de befogade anmärkningar, som mot papperet förekommit. Deremot tillåter jag mig rigta uppmärksamheten på, att samma revisorer ha underkastat sistnämnda papper en behöflig undersökning och dervid funnit, att det icke vore af sådan beskaffenhet, som det emellan statskontoret och riksbanken upprättade kontrakt stadgade, eller att det skulle vara väl pressadt och planeradt och ej sloge igenom, Nu finner jag till min förvåning, att uti det utlåtande, vederbörande förvaltare af pappersbruket afgifvit med anledning af de anmärkningar, Riksdagens revisorer framstält, han deri påstått, att den nyssnämnda maskinen icke kommit till full användning, utan blott tillfälligtvis försökts och icke ännu vore så inarbetad, att man med säkerhet kunde afgifva något bestämdt omdöme, huruvida densamma kunde afhjelpa nyssnämnda olägenheter eller icke.

Om jag får antaga, att denne förvaltare, i strid mot hvad revisorerna sagt, har rätt, så erbjuder sig sjelfmant den anmärkningen, att det synes råda synnerligen egendomliga förhållanden derstädes, i ty att man inköpt denna maskin åtminstone före hösten 1896 och låtit den stå obegagnad en så lång tid, innan man förvissat sig om, huruvida den dugde eller ej. Vidare har i samma förklaring upptagits, att handlimmadt, senare tillverkadt papper blifvit underkastadt pröfning af sakkunniga personer och att dessa afgifvit det utlåtande, att det tillverkade papperet skulle vara förstklassigt. Jag skall nu icke

Ang. verkställd granskning af riksbankens styrelse och förvaltning. (Forts.)

närmare beröra, att detta utlåtande också står i strid med hvad revisorerna anse sig hafva funnit, men då större delen af ifrågavarande papper är godt och tillfredsställande, kan det ju då hafva händt, att de sakkunniga fått just detta goda papper att undersöka och icke sådant som det, mot hvilket revisorerna gjort anmärkning. Det finnes nemligen icke uppgifvet, hvilket papper och mängden af detsamma, de sakkunniga undersökt. Det må härmed vara huru som helst, men emot mina egna ögons vittnesbörd kan jag emellertid icke medgifva, att allt det papper, som levereras från bruket och tillhandahålles vederbörande domhafvande, uppfyller de anspråk, man med fog eger att ställa på detsamma.

Af det nu sagda, herr talman, torde vara klart, att jag icke kan instämma i det yttrande, som bankoutskottet i förevarande fall afgifvit, men det är ingalunda min afsigt att framställa något deremot stridande yrkande. Jag har endast velat fästa vederbörandes uppmärksamhet på denna angelägenhet, så att de icke må tro, att allt är vunnet med de åtgärder, som redan äro vidtagna, utan att de fortfarande måtte sträfva derhän, att sådant papper tillverkas, som icke endast är dyrt, ty det är det ifrågavarande papperet i synnerligen hög grad, utan äfven godt.

Det är vigtiga rättsliga förhållanden, som skola antecknas på dessa papper, och allmänheten synes mig hafva en bestämd rätt att kräfva, att dessa anteckningar göras på sådant papper, att det tål vid att förvaras. Man säger, att nutiden har gjort så stora framsteg i allt, men i förevarande fall har man tagit ett steg bakåt, som är mycket stort. Jag vill för att bestyrka detta endast fästa uppmärksamheten på fastebref, som äro utskrifna på 1600- och 1700-talen. Det är väl sant, att en del af dessa äro skrifna på pergament, och dem fäster jag mig icke vid, men äfven de, som äro skrifna på vanligt papper, se ännu i dag ut, som om de förvarats endast en mycket kort tid. Det papper åter, som nu tillhandahålles, särskildt för lagfartsbevisen, hvilka ju böra förvaras från den ena generationen till den andra, är icke så sällan af sådan beskaffenhet, att jag ofta icke kunnat utlemna det åt parterna, utan användt från Lessebo inköpt papper, som varit betydligt bättre, och det har också händt, att, då jag utskrifvit lagfartsbevis på det papper, som staten tillhandahåller, de ungefärligen sett ut, som om de varit skrifna på läskpapper. Det är sådant, herr talman, jag velat, att vederbörande skola förhindra.

Herr von Friesen: Då jag af bankofullmägtige utsetts att vara inspekterande fullmägtig för Tumba pappersbruk, och de anmärkningar, som här blifvit framstälda, gälla detta bruk, torde kammaren ursäkta, att jag nu begärt ordet. Jag har alltid föreställt mig, att det från Tumba levererade papperet, hvilka fel det än i öfrigt må hafva, dock vore hållbart och starkt, ty det är ett fullkomligt rent papper — detta är såväl dess styrka som dess svaghet — och något starkare papper än det, som tillverkas för hand af ren pappersmassa, kan man icke få.

Den föregående talaren sade nu emellertid, att det från Tumba levererade papperet hade gått sönder i vecken. Det är eljest en särskildt utmärkande egenskap för just detta papper, att det *icke* går sönder i vecken, och jag vet, att tjenstemän i riksbanken, hvilka blif-

vit ålagda att begagna annat papper än det, som tillverkats vid Tumba — detta derför, att Tumba icke haft tid med tillverkning af papper för sådana behof — jag vet, säger jag, att dessa tjenstemän hafva klagat öfver, att det nya papperet, som dock varit det bästa, som från andra pappersbruk kunnat levereras, gått sönder i vecken, så mycket som det måst handteras i riksbanken, och formligen anhållit att få återgå till det från Tumba levererade papperet. Det finnes således, som vi höra, mycket olika omdömen om denna sak.

Ang. verkställd granskning af riksbankens styrelse och förvaltning. (Forts.)

Jag vill vidare säga, att, såsom den förre talaren mycket rigtigt omnämnde, han visserligen vid 1896 års riksdag gjorde anmärkning mot detta papper, men att det icke var i samma syfte som justitieombudsmannens anmärkningar mot det vid underdomstolarne begagnade papperet. Justitieombudsmannens anmärkning gälde nemligen, att papperet icke var varaktigt, men jag tror fortfarande, att det från Tumba levererade papperet är i hög grad varaktigt, hvilka fel det än i öfrigt må hafva. Emellertid var nog den anmärkning, talaren i annat afseende då gjorde, befogad, ty 1894 års tillverkning af stämpelpapper vid Tumba var icke fullt tillfredsställande. Man hade funnit, att åtskilliga brister vidlådde det förut levererade papperet, och dessa fel ville man undvika. Jag vill icke inlåta mig i några detaljer, men förhållandet var, att de experiment, man gjorde 1894, icke blefvo fullt lyckade, och det var det årets papper, som föranledde de befogade anmärkningar, som sedan gjordes.

Vidare vill jag anmärka, att det förhåller sig icke så, som den föregående talaren yttrade, att först en limningsmaskin inköptes och att sedan en ny metod för limningen började, utan den nya metoden för limning infördes genast, efter det de gjorda anmärkningarna kommit till förvaltarens kännedom (ja, jag ser, att talaren slår i revisionsberättelsen, och der står verkligen så, som han sagt, men det är icke faktiskt). Redan på hösten 1896 vidtogs den förändrade anordningen med limningen, och det är detta papper, som tillverkats efter hösten 1896, som förvaltaren påstår vara fullgodt, men om hvilket revisorerna säga, att det är underhaltigt. Jag är nu icke någon specialist i pappersprofning och befann mig i en kinkig belägenhet, när å ena sidan stodo statsrevisorerna, som sade, att papperet var underhaltigt, och å andra sidan förvaltaren, som påstod, att det var fullgodt, naturligtvis fullgodt med hänsyn till de vilkor, som voro uppstälda för detta papper. Ett sådant vilkor är, att paperet skall vara lätt, d. v. s. tunt. Vidare skall papperet vara fullkomligt rent, hvilket också är i visst afseende hinderligt för att papperet i andra hänseenden skall blifva sådant, som man önskar. På ett papper af fullständigt ren pappersmassa kan man nemligen icke radera. Härför fordras, att limämne skall finnas i sjelfva pappersmassan, men då blir papperet åter skört och går sönder i vecken. Det är ju klart, att, om det icke finnes något limämne i pappersmassan och man skrapar bort det lim, som finnes på ytan, man sedan träffar på allenast lös pappersmassa, på hvilken man icke kan skrifva.

Jag ansåg nu, att man icke kunde få någon klarhet i denna tvist emellan revisorerna, å ena sidan, och förvaltaren, å den andra, på annat sätt, än att man lät sakkunniga personer undersöka papperet. Förvaltaren försökte att få just det papper, som revisorerna hade under-

Ang. verkstäldsgranskning af riksbankens styrelse och förvaltning. (Forts.)

sökt, men då svarades, att det var bortkommet. När nu förvaltaren icke kunde få just dessa ark, skaffade han i stället 20 andra ark, om hvilka från pappersbruket lemnats följande intyg: »Att bilagda 20 ark skrifstämpelpapper är tillverkadt af samma massa och limmadt vid samma tillfälle och på lika sätt som det till herrar statsrevisorer under den 15 sistlidne november öfverlemnade skrifstämpelpapper för valören 50 öre; intyga. Riksbankens Pappersbruk den 4 december 1897.

P. G. Öberg, pappersmästare. *G. W. Svensson,* förman.»

Jag ansåg, att man icke hade annat att göra än att taga detta intyg för godt och således betrakta de undersökningar, som verkstäldes på detta papper, på samma sätt som om de blifvit verkstälda på det papper, som statsrevisorerna profvat. Först lemnades detta papper till undersökning af handelskemisten i Stockholm, doktor Setterberg, men då man möjligtvis kunde önska att få papperet undersökt äfven af en annan auktoritet, skickades samma papper af denne handelskemist till kongl. tekniska försöksanstalten i Charlottenburg vid Berlin, hvilken, såsom de herrar teknici, som finnas här i kammaren, torde veta, är den förnämsta auktoritet, man kan vända sig till för materialprofning. Denna anstalt har med afseende å det dit lemnade pappersprofvet afgifvit ett intyg, som jag här håller i min hand. Anstalten graderar de papperssorter, som undersökas, i 8 klasser, och inom somliga klasser finnas 2, ja, ända till 3 underafdelningar. Sedan nu anstalten undersökt det dit öfverlemnade papperet, har befunnits, att papperet i alla afseenden öfverträffar de minimifordringar, som ställas på ett första klassens papper, med undantag hvad beträffar motstånd mot sönderskrynkling. I detta afseende finnes inom första klassen två grader, nemligen motståndet »mycket stort» och motståndet »utomordentligt stort». Det öfverlemnade papperet har befunnits ega »mycket stort» motstånd i nu ifrågavarande afseende. Papperet hänfördes alltså till första klassen, ehuru det i nu nämnda hänseende icke befunnits så öfverdådigt godt som det allra bästa papper, man kan tänka sig.

Emellertid är det icke i nu berörda afseende, som den siste talarens anmärkning mot papperet synes hafva blifvit framstäld, utan denna anmärkning gick ut på, att skriften skulle »slå igenom» papperet. I det nyss omnämnda intyget står, att papperet är *limfast* och att det äfven i det hänseendet är ett första klassens papper. Alldeles samma intyg är aflemnadt af handelskemisten i Stockholm. Dessa intyg finnas här till påseende för hvilken af kammarens ledamöter, som önskar taga del af dem.

Under nu anförda förhållanden är det väl ej underligt, att jag känt mig tveksam, då jag å ena sidan hade statsrevisorernas omdöme och å andra sidan dessa auktoriteters omdöme. Äfven jag har emellertid försökt skrifva på detta papper och icke funnit något enda ark, på hvilket bläcket slagit igenom, om man skrifvit någorlunda hyggligt. Det är naturligtvis klart, att, då pennan är af stål och papperet är ett mjukt ämne, man kan bearbeta papperet med stålet, så att stålet tränger igenom papperet; men man får väl ej ha allt för tung hand, utan man måste väl skrifva som vanliga menniskor, när man skall pröfva detta papper. Jag har icke funnit något enda ark, som till-

verkats på sista tiden, ha det felet, att bläcket slår igenom; men väl *skiner* det igenom, hvilket är beroende på att papperet är så tunt. Det är ju alldeles samma förhållande, om jag skrifver på ena sidan af en glasruta; nog ser jag då skriften på andra sidan, men icke slår bläcket derför igenom glaset. Det har vidare sagts, att papperet är för tunt, men att pappersbruket är berättigadt att leverera papperet så tunt, som det nu är. Ja, pappersbruket är icke endast *berättigadt*, utan äfven *skyldigt* att göra det, ty kontraktet fordrar, att papperet icke får hafva större vigt.

Ang. verkställd granskning af riksbankens styrelse och förvaltning. (Forts.)

Det har äfven från brukets sida uttalats önskningar, att papperet må göras tjockare för att derigenom blifva mindre genomlysande, och derest kontraktet ändras så, att man medgifver detta, är det så långt ifrån, att detta för bruket skulle vara en olägenhet, att det tvärtom innebure en stor fördel. Men man har ju velat i alla hänseenden ställa så stora pretentioner på papperet som möjligt; en sådan pretention är tunnheten, och följden häraf har blifvit den, att brist måste förekomma i ett annat hänseende.

Jag tror mig nu hafva redogjort för huru denna pappersfråga står, och jag lofvar, att så länge jag har med den ifrågavarande pappers-tillverkningen att göra, skall jag alltid söka se till, att papperet må motsvara de anspråk, som rimligtvis kunna ställas, när man en gång uppstält vissa bestämda fordringar på papperet. Vill man afstå från att fordra, att papperet skall vara rent, så är det den enklaste sak i verlden att i papperet lägga in ett ämne, som gör, att bläcket icke lyser igenom. Vill man ha papperet tjockare, kan man också på detta sätt — ehuru icke i samma grad — hindra, att bläcket lyser igenom. Men så länge man för hållbarhetens skull fordrar, att papperet skall vara rent, och för lätthetens skull, att det skall vara tunt, tror jag icke, att man kommer lång väg, när man ju från dessa sakkunniga myndigheter fått det intyget, att papperet, sådant det nu är, är ett första klassens papper.

Herr Kihlberg: En ärad talare från Karlstad har sagt, att han icke förstode det klander, som statsrevisorerna uttalat mot bankbyggnaden i Karlstad. Jag vill derför söka att lemna en förklaring i detta hänseende.

Denna anmärkning gäller det portalområde, som hör till denna bankbyggnad och som till byggnadens hela bredd upptager ena änden af den tomt, på hvilken byggnaden är uppförd. Portalen utgöres först af en port, hvars murar äro några fot breda. Öfver denna port finnes som tak en bassäng af cement, ungefär sådan som en badbassäng. Hvad denna skall tjena till, vet jag icke; byggmästaren, som var på stället, tillfrågades af mig, hvartill den nämnda bassängen skulle användas, men det visste icke heller han. Det synes sålunda vara rätt olämpligt att midt öfver den ena porten ha en sådan bassäng, hvars ändamål icke kan uppgifvas.

Sedan man passerat denna portal, kommer man in på ett stort, öppet rum utan tak. Inom detta öppna rum ligger trappan, som för upp till banklokalens dörr, och utanför denna dörr har man då ett plan. Hvarken trappan eller planet hafva något tak. Midt öfver

Ang. verkställd granskning af riksbankens styrelse och förvaltning. (Forts.)

planet, som ligger utanför banklokalen, finnes emellertid en liten balkong, afsedd att derpå piska mattor. Huruvida denna balkong är så särdeles lämplig och huruvida det för de besökande, som möjligtvis behöfva vänta någon stund, är så synnerligen angenämt, att ofvanför piskas mattor, lemnar jag derhän.

Den öfriga delen af detta portområde — baksidan af portalområdet — som utgår på ungefär en tredjedel af husets bredd, är uppbyggd i samma höjd som bankhusets två våningar, och i den öfre af dessa våningar är vaktmästarens bostad förlagd. Det har förefallit statsrevisorerna i flera hänseenden underligt, att man icke i stället för dessa anordningar byggt ut den öfre våningen öfver hela portalområdet. På detta sätt skulle man ha fått en täckt förstuga, uti hvilken man kommit in efter att ha passerat den yttre porten och som skulle ha beredt skydd mot nederbörd. — Det var en regnvädersdag, då statsrevisorerna besökte Karlstad, och det nedströmmande regnet var allt utom behagligt. Funnes det tak öfver portalområdet, så vore den bankbesökande allmänheten der skyddad.

Men vigtigare är, att om den öfre våningen varit utbyggd öfver hela portalområdet, så hade derigenom större utrymme vunnits för bankens ändamål, och det är detta, som revisorerna i sin berättelse åsyftat. Jag tror också, att det bör vara klart för hvar och en, som vill se, att skäl finnas för anmärkningar i detta hänseende.

Särdeles vackra äro för öfrigt heller icke dessa anordningar, men derom kunna, som den ärade talaren nämnde, omdömena utfalla på skilda sätt — tycke och smak äro ju alltid olika.

Medan jag har ordet, vill jag äfven vidröra en annan af revisorerna framhållen anmärkningspunkt, som visserligen icke föranleder till någon åtgärd, emedan utskottet äfven gått den saken förbi. Jag afser dispositionen öfver den stora och värdefulla tomt, som är inköpt för bankhuset i Örebro. Det har synts revisorerna, som om statens ekonomiska intresse vid dispositionen öfver denna tomt icke hade blifvit väl tillgodosedt. Jag vill icke säga, att tomten, som kostar 50,000 kronor, är för högt betald, ty det är en stor och väl belägen tomt, som säkerligen har detta värde. Men det är icke förenligt med god hushållning att på denna stora tomt uppföra ett så litet hus, som kommer att der uppbyggas och hvarom entreprenadaftal träffats med byggmästare. Detta hus upptager nemligen endast två tredjedelar af tomtens yta, under det att den öfriga delen af tomten är afsedd för trädgård och gårdsplan. Dessutom är att beakta, att denna tomt ligger intill två gator, utgör en hörntomt med sluttande läge samt att de omgifvande husen ha tre våningars höjd. Här har nu föreslagits, att å den ifrågavarande tomten uppföra ett tvåvåningshus. Ur estetisk synpunkt tror jag, att ett sådant litet hus kommer att taga sig illa ut. Men det är hufvudsakligen ur ekonomisk synpunkt, som jag vill se saken. Det kan, säger jag, icke vara med god hushållning förenligt att på denna stora, dyrbara tomt uppföra ett så litet hus. Hvarför uppför man icke ett trevåningshus äfven här för att af denna tredje våning kunna få några hyresinkomster? Visserligen kan man förstå, att banken icke vill blifva i sin verksamhet störd af hyresgäster; men då tomten lemnar tillfälle att ha fasader åt två gator, kan ju

Ang. verkstäld granskning af riksbankens styrelse och förvaltning. (Forts.)

uppgången till den tredje våningen anordnas så, att banken icke på något sätt störes i sin verksamhet, och på detta sätt kunde man ju få en tredje våning till uthyrning.

Men äfven om man skulle anse det olämpligt att uthyra denna lokal till enskilda personer — hvilket dock förekommer vid andra afdelningskontor — så är det ju ett ganska stort och vigtigt intresse för staten att ha egna lokaler för telegraf- och telefonstationerna, hvilka nu äro i Örebro inrymda i lokaler, förhyrda på tio år. Staten behöfver äfven posthus i denna stad. Att ha dessa statens inrättningar inrymda i förhyrda lokaler, kan tydligen vålla stora olägenheter, ty man kan åtminstone förutsätta, att hyresvärden, när hyreskontraktet är ute, kommer att höja sina anspråk, kanske till och med i oskäligt hög grad. Det faller sig väl icke så lätt att förflytta en sådan statens inrättning med alla dess dyrbara apparater, och äfven om man kan få lämplig lokal på annan plats, blir förflyttningen i alla fall förenad med stort besvär och hög kostnad. Då nu här erbjuder sig ett godt tillfälle att på en centralt belägen plats kunna inrymma dessa nu nämnda statens inrättningar, anser jag det vara oklokt att icke anordna denna byggnad större, än som skett, för att dit förlägga äfven de nu ifrågavarande lokalerna. Äfven ur banksynpunkt synes det vara särdeles lämpligt att hafva post och telegraf i närheten, och jemväl i detta hänseende skulle det sålunda vara lyckligt att hafva dessa lokaler i samma hus som banken.

Nu säga bankofullmägtige, att de, med stöd af Riksdagens uttalande i fjor, varit berättigade att antaga och fastställa ritningar till ett hus af två eller tre våningars höjd, och att detta hus icke skulle få kosta mer än 80,000 kronor. Fullmägtige ha vändt sig till tre särskilda byggmästare i Örebro, men då från dem icke inkommit något förslag till lämpligt bankhus med tre våningars höjd och inom det pris, som Riksdagen bestämt, ha fullmägtige sedermera träffat aftal om uppförande af ett tvåvåningshus till ett pris af 70,400 kronor. Det är på grund af Riksdagens i fjor fattade beslut, som bankofullmägtige ansett sig icke kunna vidtaga andra anordningar, än som skett. Här bör dock uppmärksammas, att bankofullmägtige kunnat på ett bättre sätt utbjuda detta byggnadsarbete på entreprenad. Fullmägtige ha nemligen endast vidtagit den åtgärden, att de infordrat anbud från tre särskilda byggmästare i Örebro, och dessa ha icke inkommit med något anbud inom det af Riksdagen fastställda priset af 80,000 kronor. Om nu i stället detta byggnadsarbete hade utbjudits åt flera spekulanter, så är de ju möjligt, att utom Örebro kunnat finnas någon byggmästare, som velat utföra detta arbete, och då hade man måhända kunnat få ett ändamålsenligt trevåningshus med större utrymme för den beräknade summan af 80,000 kronor. Äfven om nu bankofullmägtige ansett sig bundna utaf detta Riksdagens beslut, så skulle likväl fullmägtige — derest de, med den kännedom, de ega om platsens beskaffenhet och öfriga förhållanden, funnit det lämpligt, att på platsen uppfördes ett större hus, äfven om detta kommit att draga större kostnad — ha varit i tillfälle att ännu en gång underkasta denna sak Riksdagens pröfning.

Nu är visserligen entreprenadkontrakt uppgjordt, men arbetet har,

Ang. verkställd granskning af riksbankens styrelse och förvaltning. (Forts.)

efter hvad jag har mig bekant, icke fortskridit längre än till grundläggningen. Det är ju möjligt, att man ännu kan träffa aftal med entreprenören om en sådan förändring i planen, att derigenom statens intressen blefve bättre tillgodosedda. Det synes sålunda, derest Riksdagen verkligen skulle vilja ändra detta misstag, som om en uppgörelse skulle kunna träffas med entreprenören om en bättre anordning i detta fall.

Jag har endast velat fästa uppmärksamheten på dessa förhållanden; sedan ha ju kammaren och Riksdagen att besluta efter eget godtfinnande.

Herr Elowson: Herr talman! Men anledning af den föregående talarens yttrande ber jag att få betona — hvad jag tror mig ha framhållit redan i mitt första anförande och hvilket också herrar revisorer kunnat finna — att till bankhuset i Karlstad är ingång endast från *en* gata. Jag vill fästa uppmärksamheten vid att byggnaden till sin längdrigtning går från den norra till den södra tomtgränsen samt är på båda sidor omgifven af bebyggda tomter. Man kan icke komma in i huset mer än från *en* gata, och der är ingången anordnad. Som herrarne finna, är konstruktionen så utförd, att den åt gårdsplanen vettande delen af portgången är öfverbyggd, men att den åt gatan belägna hälften af ingången är obetäckt och lemnar för ljuset ofvanifrån en fri öppning. Det är emot denna konstruktion, som anmärkningen är rigtad.

Man skulle kunna, säger man, der föra upp murar, som o slöte det nu befintliga tomrummet, så att öfverbyggnaden sträckte sig nda ut till gatulinien. Men då blefve först och främst stilen förändrad, det blefve ett vanligt hus i lådstil, såsom jag tror det kallas, och dessutom blefve portgången alldeles mörk, i stället för att den nu, då den ofvantill lemnats öppen till hälften, är ljus och behaglig för den inträdande.

Ser man vidare på portalen, så visar sig, att man i belysningshänseende vunnit en annan afsevärd fördel. En del af hufvudbyggnadens norra gafvel har nemligen genom det sätt, hvarpå förgården är anordnad, kunnat åt förgården till förses med två fönster, hvarifrån dagsljus kommer från den fria öppningen till innanför belägna rum. En betydande svårighet i afseende på belysningen skulle hafva uppstått, om man, såsom herrar revisorer tyckas hafva önskat, försett hela ingången med en öfverbyggnad. Då skulle man, i stället för dessa båda fönster, antingen få ljus från taket äfven på den norra sidan, eller också skulle man förvandla ett litet behagligt hörnrum, som nu finnes, till ett stort aflångt rum med fönster åt gatan, och byggnaden skulle icke vinna något derpå; det skulle endast kosta penningar att få detta nu befintliga tomrum ofvanför ingången från gatan omslutet med väggar af murtegel.

Ingången till bankhuset är i fråga om portalen hufvudsaken. Jag ser bort från den estetiska synpunkten, — jag har emellertid herrar arkitekter på min sida, de hafva uttalat de amplaste loford. Jag fäster mig vid detta tillfälle endast vid nyttans synpunkt. Då bankens kunder skulle hafva, derest den fria öppningen icke funnits, kommit till en mörk ingång, hade det helt viss för dem varit motbjudande

att inträda der. Icke kunde det heller vara lämpligt att hela dagen belysa denna portgång med gasljus, utan den bör vara till hälften öppen och sålunda få dagsljus.

Ang. verkställd granskning af riksbankens styrelse och förvaltning. (Forts.)

Nu anmärkte den ärade statsrevisorn, att det regnar in der, åtminstone hade det regnat in, sade han, vid revisorernas besök. Ja naturligtvis, då der är öppet och utan tak; men jag vill erinra, att man kan använda paraply, tills man kommer till dörren, och der befinner sig den besökande under ett framspringande tak.

Han talade också något om en bassäng, som skulle finnas der och om hvilken han ej fått någon upplysning. Ty värr kan jag ej heller lemna besked derom, ty jag vet ej, att det fins någon bassäng der. Det kan ju vara möjligt, att i någon ojemnhet — det hela var ej fullt afsynadt vid ifrågavarande tid — samlats något regnvatten, om nu detta skulle kunna kallas en bassäng. Men hvar det skulle vara, vet jag ej, jag känner nemligen icke till någon bassäng.

Vidare talade han om att det finnes en balkong utanför, hvilken kunde användas till att piska mattor och kläder på. Jag kan emellertid försäkra, att ingen mattpiskning skall ega rum under de tider expeditionen hålles öppen. Sådant kan försiggå tidigt om morgnarne eller sent om qvällarne, men ej då expeditionen är öppen.

Jag vidhåller sålunda den ståndpunkten, att herrar revisorer ej haft fog för sina anmärkningar mot det sätt, hvarpå ingången och portalen anordnats, och att det skulle varit högst förderfligt för huset, om arkitekten följt den åsigt, som revisorerna synas hafva omfattat, nemligen att man skulle hafva konstruerat en öfverbyggnad ända ut till gatan med den påföljd att man finge en mörk och obehaglig ingång i stället för en ljus och glad.

Herr Sahlin: Herr talman, mina herrar! Med afseende å de anmärkningar, som framstälts i fråga om riksbankshusbyggnaden i Örebro, skall jag bedja att få göra några små erinringar.

Först och främst erinrar jag, att ifrågavarande tomt inköpts allenast för uppförande af ett riksbankshus och sålunda icke från början varit afsedd för uppförande af hus i annat syfte. Vidare anmärker jag, att när statsrevisorerna säga, att tomten är stor, de väl då begå en öfverskattning, ty tomten innehåller blott sju och en half ar eller nära fem kappland, och det kan icke sägas vara någon synnerligen stor tomt. Vidkommande revisorernas anmärkning att endast två tredjedelar äro upptagna af det påbörjade huset, så får jag framhålla, att detta är i fullkomlig öfverensstämmelse med byggnadsstadgan för Örebro, hvilken föreskrifver, att gårdsutrymmet icke skall upptaga mindre än en tredjedel af tomtens yta, för så vidt man icke vill bebygga hela tomten och sålunda icke göra någon gård alls.

Hvad specielt beträffar frågan, huruvida man icke skulle kunna inrymma lokaler för telegraf och telefon i samma hus, så hafva äfven statsrevisorerna i sin berättelse framhållit, att man i så fall skulle bygga huset i vinkel med fasad åt två gator, men derigenom blefve huset smalare, och det skulle då ej vara möjligt att genomföra en tidsenlig anordning af banklokalen, hvilken, såsom representanten för Karlstad framhöll, bör inrättas på det sätt, att omkring expeditions-

Ang. verkställd granskning af riksbankens styrelse och förvaltning. (Forts.)

lokalen anordnas de andra smärre rum, som för bankgöromålen erfordras. Det skulle derför icke vara i bankens intresse, om man med frågan om uppförande af bankhus sammankopplade frågan om anskaffande af lokaler för andra ändamål.

Så vida de framstälda anmärkningarna skulle kunna medföra någon praktisk påföljd, så skulle man, och det visserligen utan alltför stora kostnader, kunna genomföra en förändring i den plan, som blifvit lagd till grund för det redan påbörjade huset. Men då byggnaden redan fortskridit så långt, att större delen af yttermurarne är från tre meters djup uppförd ända till sockeln och genomgående murar samt granitunderläggen för kassahvalfven ända till nedre våningens golf, så måste följaktligen, om ett nytt syfte för huset skall göras gällande, det redan uppförda till en del rifvas undan, och särskildt måste, om man på huset skall uppföra ett telefontorn, grunden göras stadigare än den som redan är lagd endast för riksbankshusets skull. Tomten är, såsom jag vid förra riksdagen omnämnde, belägen i den nedre delen af en sluttning. I den öfre delen af samma sluttning står ett hus af ända till fyra våningars höjd, och på andra sidan finnes ett hus, som är tre våningar högt. Om nu ett telefontorn skulle uppföras på det mellanliggande, lägre belägna bankhuset, så måste tornet göras så högt, att telefontrådarne kunna passera öfver de omgifvande husen, och grunden måste då uppenbarligen göras synnerligen fast, hvilket skulle medföra ökade kostnader.

Vidare är att erinra derom, att telegrafverket förhyrt sin nu begagnade lokal icke, såsom man uppgifvit, på tio år utan på tjugu år, hvaraf ännu återstå femton och ett halft år, och det kan då näppeligen vara lämpligt att nu uppföra en lokal för telegrafverkets räkning.

Slutligen vill jag påminna om att, derest en flyttning af telegrafstationen skulle ega rum, denna skulle blifva synnerligen dyrbar, vare sig den skulle ske nu eller, såsom revisorerna önska, längre fram.

Jag anser, att frågan om byggande af riksbankshus i Örebro är afgjord genom förra Riksdagens beslut, och att sålunda i stort sedt andra åtgärder knappast kunna vidtagas än som redan skett. Ett undantag vill jag göra beträffande entreprenaden, men det är något, som ej kan föranleda praktisk påföljd, då man redan hunnit så långt med husets uppförande.

Herr Holmgren i Hillebola: Det var med afseende å riksbanksbyggnaden i Örebro och med anledning af ett uttalande af min granne till höger derom, som jag fann mig föranlåten att begära ordet. I likhet med honom hade jag gerna önskat, att huset uppfördes i tre våningar, och man hade hoppats det i anledning af den behandling frågan fick vid sistlidne riksdag. Fullmägtige ansågo, att ett belopp af 80,000 kronor skulle vara tillräckligt för att uppföra ett trevåningshus. Utskottet hade ingen anledning att föreslå förhöjning i det beloppet utan tillstyrkte det, men föreslog tvenne alternativ: att fullmägtige skulle låta »uppföra ett hus af sten i två eller tre våningar till en kostnad för tre våningars hus af högst 80,000 kronor». Men nu vet man icke, om det kunnat uppföras för det priset i tre våningar,

Ang. verkställd granskning af Riksbankens styrelse och förvaltning. (Forts.)

i händelse offentligt anbud infordrats, ty detta har icke skett. Utskottet har dock icke kunnat göra något annat uttalande än det, som föreligger i betänkandet, ty fullmägtige hafva icke öfverskridit sin befogenhet, utan, som nämnts, enligt Riksdagens beslut haft rätt att handla såsom de gjort. Att de stannat vid att besluta ett två våningars hus, måste jag för min del beklaga. Det får nu stå såsom det är. Men denna dyrbara tomt borde man dock bättre hafva tillgodogjort sig än nu är fallet.

Jag har icke annat att yrka än bifall till utskottets hemställan.

Herr von Friesen: Här har framstälts en önskan, att bankhuset i Örebro skulle hafva byggts så, att post och telegraf der kunnat inrymmas. Jag vill i förbigående säga, att jag för min del varit vän af den tanken och en af de första vännerna till den tanken att uti de hus, som riksbanken uppför för sina afdelningskontor i landsorten, äfven lokaler för post och telegraf måtte kunna inredas. Ty utan tvifvel vore det, som talaren på uplandsbänken nämnde, för banken fördelaktigt särskildt att posten finnes i samma hus. Man förstår hvilken fördel det måste innebära att slippa sända pengarna på gatorna. Man behöfver i stället blott gå tvärs öfver förstugan för att komma till posten och likaså för att komma från posten till banken. Jag är, som sagdt, vän af den tanken. Den har nu blifvit genomförd i Mariestad, och fullmägtige ligga i underhandling om dess genomförande äfven i Luleå och Kalmar. Men ifrån bankoutskottets sida och Riksdagens sida hafva visserligen förut fullmägtige icke blifvit uppmuntrade uti att fullfölja en sådan tanke. Det yttrades i fjor här i kammaren af en framstående man med afseende på bankhuset i Örebro, att det var synnerligen olämpligt att bygga det så stort i flera våningar, att det också kunde upptaga hyresgäster. I fråga om bankbyggnaden i Mariestad, med afseende på hvilken fullmägtige redan då tänkt sig saken på det sättet, säger utskottet: »Ehuru det i regel torde få anses rigtigast, att riksbankskontorens byggnader hufvudsakligen afses för riksbankens egna behof och att kostnader icke nedläggas på anordnande af lokaler äfven åt andra institutioner, hvilka möjligen vid framdeles inträdande behof af större utrymme, som icke utan svårighet eller olägenhet skulle kunna åstadkommas, kunde nödgas lemna de åt dem inredda lägenheterna, finner likväl utskottet i förevarande fall talande skäl föreligga, att det må stå fullmägtige öppet att, under förutsättning af nöjaktiga hyresaftal, få i Mariestadskontorets blifvande hus inrätta de lägenheter, som post- och telegrafverken kunna behöfva». Detta är det enda uttalande, som från bankoutskottets och Riksdagens sida hittills gjorts i denna fråga, och som herrarne finna, är det icke just mycket uppmuntrande till att fortgå på den vägen att bygga hus för riksbankens afdelningskontor, i hvilka lokaler för både post och telegraf jemväl kunna inredas. Men, som sagdt, jag för min del är verkligen vän af den tanken. Nu är förhållandet det, att de hyror, som posten och isynnerhet telegrafen vilja betala, just icke motsvara de ökade kostnaderna för byggnaden. Men icke behöfver man i detta fall vara så nogräknad om ett eller ett par hundra kronor, ty det är statens alltsammans. Det som tages ur den ena fickan kommer i alla fall in i den andra. Jag tror, att detta är en rigtig uppfattning. Men

Ang verkställd granskning af riksbankens styrelse och förvaltning.

hvad nu denna tomt i Örebro beträffar, hafva flere sagt, att den är så stor. Det är icke förhållandet, den är icke större än 8600 qvadratfot. På den tomten tror jag näppeligen man kan — eller jag vågar bestämdt säga: man kan der icke — inrymma äfven posten. I Mariestad, der detta kunnat gå för sig, är tomten 11,900 qvadratfot, således väsentligt större än den i Örebro, och postkontoret i Örebro fordrar dessutom afsevärdt större lokaler än postkontoret i Mariestad. Posten vill icke hafva lokalen en trappa upp, utan på nedra botten; således är möjligheten af att inrymma posten i huset väsentligen beroende af tomtens storlek. Om en tomt på 8,600 qvadratfot förefaller något för stor för riksbankens behof, är den å andra sidan otillräcklig för både riksbanken och posten.

Deremot hvad telegrafen beträffar, är det icke något hinder för att förlägga den högre upp i huset. Man skulle alltså kunna tänka på att förlägga telegrafen i det hus, som nu skall uppföras. Någon rättighet för öfrigt att göra huset större, än ritningarna vid förra riksdagen visade, hade bankofullmägtige icke, ty ritningarna voro i princip af Riksdagen godkända. I det fallet således var det omöjligt för fullmägtige att vidtaga åtgärder. Men nu är det ju så, att man tänkt på att uppföra huset i tre våningar, och då kunde man der få lokaler för telegrafen. Detta vill jag icke bestrida. Men när det infordrades anbud för att man skulle få reda på, hvad byggnadens uppförande skulle kosta, befans det, att ett trevåningshus icke kunde uppföras för det beviljade anslaget. Som herrarne veta, hafva under senaste tiden arbetsprisen och prisen på byggnadsmateriel väsentligen stigit, och det kunde lätt hafva inträffat, att man från den ena månaden till den andra kunnat mötas af oangenäma öfverraskningar. Styrelsen i Örebro hade infordrat anbud från de tre byggmästare i staden, hvilka enligt dess förmenande kunde komma i fråga att åtaga sig byggandet. Ingen af dessa ville uppföra byggnaden i tre våningar för 80,000 kronor. Då hade det ju varit möjligt, såsom talaren på uplandsbänken sade, att utbjuda huset på entreprenad. Men det skulle väsentligen fördröjt husets uppbyggande. Ty ritningarna för ett trevåningshus hade man icke kunnat få färdiga förr än i september. Innan anbuden kommit in och blifvit pröfvade, hade åtgått så lång tid, att man icke kunde vänta så länge med att påbörja grundläggningen. Sedermera har verkligen inträffat så gynsam vinter, att man kunnat arbeta under den. Men det kunde man icke veta då. Vidare visste man på grund af ingifna anbud, att om man uppförde ett tvåvåningshus man skulle kunna hålla sig inom det af Riksdagen bestämda anslaget; ville man åter uppföra ett trevåningshus, och — för att få byggnadssumman inom anslaget — utbjöde det på entreprenad, så kunde det *kanske* uppföras inom den bestämda summan. Ja, det hade visserligen kunnat hända. Men möjligen hade ock följden blifvit, att, om man utbjudit husets uppförande på entreprenad, man icke ens kunnat uppföra ett tvåningshus för den af Riksdagen bestämda summan. Ty arbets- och materialpris voro i stigande. Då kunde det händt att, då man hade en fågel i hand, hade man släppt den för tio i skogen. Det var denna omständighet att, om huset utbjödes på entreprenad, detta skulle kunna hafva till följd, att icke ens ett tvåvåningshus kunde uppföras inom den

af Riksdagen bestämda summan, men att, om man antoge detta anbud, huset verkligen kunde uppföras inom den bestämda summan; det var detta som bestämde mig att vara med om att icke låta huset utbjudas på entreprenad. Jag ansåg mig kunna intaga denna ståndpunkt så mycket hellre, som bankoutskottet i sitt betänkande gifvit bankofullmägtige en anvisning, huru de skulle gå till väga. Utskottet säger: »utskottet vill alltså tillstyrka den af fullmägtige gjorda framställningen, men får dervid äfven framhålla, att, då, såsom af handlingarna i ärendet framgår, kontrakt blifvit af fullmägtige afslutadt med styrelsen för Örebro sparbank om förlängning af afdelningskontorets nu gällande hyreskontrakt i två år från den 1 oktober 1898, rådrum synes förefinnas att *genom fortsatta förhandlingar med entreprenörer på platsen* nedbringa den vid jemförelse med byggnadskostnaden för exempelvis Hernösands- och Karlstadskontorens nya hus betydliga kostnaden för Örebrokontorets». Således hade bankoutskottet alldeles tydligt gifvit fullmägtige den anvisningen att genom fortsatta förhandlingar med entreprenörer *på platsen* nedbringa kostnaden. Då nu kontorsstyrelsen handlat på just det sättet och då vidare bankoutskottet säger, att utskottet ansett det vara angeläget, att den nya byggnaden så fort ske kunde komme till utförande, synes det mig, som om fullmägtige befunnit sig på den punkten, att de icke lämpligen kunnat göra annat än att antaga detta anbud på ett tvåvåningshus.

Ang. verkställd granskning af riksbankens styrelse och förvaltning. (Forts.)

Hvad nu beträffar det ifrågasatta förslaget att, ehuru arbetet med byggnaden något fortskridit, likvisst bygga det i tre våningar, har jag här ett bref från byggnadskontrollanten i Örebro, som jag skall be att få uppläsa. Han säger sin åsigt vara: »1:o) att det hittills påbörjade och uppförda grundläggningsarbetet kan anses fullkomligt betryggande för den nu tillämnade byggnaden i två våningar, men 2:o) att derest byggnaden uppföres till tre våningars höjd och särskildt om i dess öfversta våning kommer att inrymmas telefonstation med tillhörande telefontorn, som på grund af byggnadens läge i förhållande till angränsande hus måste uppföras till betydlig höjd, så anser jag ofvannämnda grundläggningsarbete ej vara till fyllest, utan skulle grunden i så fall hafva förstärkts med en under alla yttermurar och genomgående murar utlagd betonbädd, samt 3:o) att om byggnaden uppföres i tre våningar, så komma såväl jorden som de mot densamma vettande rum och lokaler att erhålla betydligt sämre belysning.»

Herr talman, det är endast dessa upplysningar jag har velat lemna.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, och efter af herr talmannen i sådant afseende gifven proposition, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9.

Slutligen föredrogos, hvart för sig, och biföllos Andra Kammarens fjerde tillfälliga utskotts utlåtanden:

n:o 3, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående ändring af instruktionen för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen;

n:o 4, i anledning af väckt motion om ändring af § 46 uti instruktionen för medicinalstyrelsen den 2 november 1877; och

n:o 5, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående åtgärder för hästafvelns befrämjande;

och skulle beslutet beträffande utskottets i utlåtandet n:o 3 gjorda hemställan, jemlikt föreskriften i 63 § 3 mom. riksdagsordningen, genom utdrag af protokollet delgifvas Första Kammaren.

§ 10.

Till bordläggning anmäldes:

sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande n:o 1, i anledning af verkställd granskning af fullmägtiges i riksbanken och fullmägtiges i riksgäldskontoret åtgärder för utförande af det dem gemensamt lemnade uppdrag i fråga om uppförande å Helgeandsholmen af riksdags- och riksbankshus;

bevillningsutskottets memorial och betänkande:

n:o 7, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande punkten 3:o) i bevillningsutskottets betänkande n:o 2 i anledning af väckta motioner om ändringar i kongl. förordningen angående stämpelafgiften den 9 augusti 1894,

n:o 8, i anledning af väckt motion om fördelning af skatten för tillverkning af bränvin, och

n:o 9, angående ändring af gällande bestämmelser rörande stämpelförsäljningsmans och stämpelkontrollants rätt till provision; samt

lagutskottets utlåtanden:

n:o 24, i anledning af väckt motion angående vissa ändringar i förordningen om landsting den 21 mars 1862,

n:o 25, i anledning af väckt motion om skyldighet för staten att i visst fall erlägga kommunalutskylder för utarrenderad kronojord,

n:o 26, i anledning af väckt motion om tillägg till 12 kap. 10 § ärfdabalken,

n:o 27, i anledning af väckta motioner angående tillägg till § 63 i förordningen om kommunalstyrelse på landet och § 37 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd,

n:o 28, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om förslag till lagbestämmelser om boupptecknings- och arfskiftesarfvode på landet m. m.,

n:o 29, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om förslag till lagbestämmelser, hvarigenom sågverksbolag i Norrland och Dalarne blefve skyldiga att, på sätt om kronohemman är stadgadt, så till byggnad som egornas häfd underhålla bolagen tillhörande jordbruksfastigheter m. m., och

n:o 30, i anledning af väckt motion angående skyldighet för staten att till kommun erlägga skatt för egendom och rörelse.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

§ 12.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

Herr	*S. Söderberg*	under	4	dagar	fr. o. m.	den	28	dennes,
»	*N. J. Nilsson* i Grofva	»	3	»	»	»	28	»
»	*G. Odqvist*	»	3	»	»	»	28	»
»	*A. P. Gustafsson*	»	4	»	»	»	28	»
»	*P. Pehrsson* i Åkarp	»	10	»	»	»	1	mars
och »	*O. A. Brodin*	»	4	»	»	»	1	»

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 10,29 e. m.

In fidem

E. Nathorst Böös.